

Del «jo» al «nosaltres»

Anàlisi d'experiències
de participació juvenil

Vicent A. Querol
Emma Gómez Nicolau
Laura Soto Díaz

GENERALITAT
VALENCIANA

IVAJ

Institut Valencià
de la Joventut

UJI UNIVERSITAT
JAUME I

Grup de Recerca Desigualtats
i Resistències · DESIRES

Autoria:

Vicent A Querol
Emma Gómez Nicolau
Laura Soto

Informe de recerca finançat per l'Institut Valencià de la Joventut mitjançant el conveni de col·laboració amb la Universitat Jaume I

Maquetació i disseny:

Llar Digital S.L.

Llicència Creative Commons BY-SA

Desembre 2023

Índex

Introducció.....	05
-------------------------	-----------

1. Experiències de participació jove seleccionades per a l'estudi.....	09
---	-----------

1.1. JoaFest.....	10
1.2. Desenllaçant.....	10
1.3. Corresponsals Pego.....	11
1.4. Consell de Joventut de Quart de Poblet.....	12
1.5. Consell de Joventut Xàtiva.....	12
1.6. Corresponsals / Camps de voluntariat Els Ports.....	13

2. Com i quan naix l'interés per la participació.....	14
--	-----------

2.1. Trajectòries participatives: portes d'accés.....	14
2.1.1. Associacions d'educació no formal.....	15
2.1.2. Els centres educatius: ser corresponsals.....	19
2.1.3. Amistats i referents.....	21

3. Els diversos graus d'autonomia a les experiències de participació.....	23
--	-----------

3.1. Cap a l'autogestió de projectes.....	26
3.1.1. Desenllaçant: idea i desenvolupament de l'acció amb suport extern.....	27
3.1.2. JoaFest: portar una idea a la pràctica.....	32
3.2. Proposta, presa de decisions i regles del joc.....	36
3.2.1. Corresponsals / Camp de voluntariat a Els Ports.....	37

3.2.2. Corresponsals de Pego.....	40
3.3. Els Consell Joves	42

4. El sentit de la participació per a les persones joves: què és, per què ho fan i què suposa participar 46

4.1. Definicions de participació.....	48
4.2. Per a què serveix participar.....	57
4.2.1. Una veu pròpia.....	58
4.2.2. Contribuir al bé comú	59
4.2.3. Oci alternatiu al consumisme.....	60
4.2.4. Materialitzar les idees: això ho he fet jo.....	62
4.2.5. L'impacte en l'entorn i el compromís	65
4.2.6. Trobar-se, conèixer-se i fer xarxa	68
4.2.7. Impacte als pobles	70

5. Aprenentatges de la pràctica participativa..... 72

6. Una mirada jove del que ajuda i el que falla per a convocar la joventut 79

6.1. Limitacions a la participació juvenil	80
6.2. Facilitats per a la participació juvenil	84

7. A mode de conclusió 87

8. Referències 91

Introducció

Entenem, de manera teòrica, que els processos de participació són un procés d'empoderament de les comunitats a través del qual aquestes guanyen recursos i capacitat de decisió sobre elles mateixes. Igualment, l'objectiu de participar és afrontar (i transformar) col·lectivament el que ocorre en el nostre context pròxim, fet que ens converteix en protagonistes comuns dels canvis que considerem necessaris sobre la base de les problemàtiques que

percebem com a injustes. Durant el 2022 vam dedicar els esforços a dilucidar les diverses maneres d'entendre la participació juvenil que operaven entre el personal dedicat a implementar les polítiques de joventut. De l'anàlisi es va concloure que hi ha certs desequilibris i febleses en les maneres d'abordar la participació, però també vam observar que hi ha moltes estratègies que funcionen i que la participació juvenil no només es produeix de maneres diverses, sinó que pot tenir impactes en les trajectòries individuals i col·lectives de les persones joves. És per això que per a l'exercici 2023 ens vam proposar dur a terme una investigació per a explorar eixa altra cara dels processos de participació: com viuen els processos de participació les persones joves i, en aquest sentit, ens interessa especialment veure quin significat individual i col·lectiu atorguen a la seua participació en experiències que aprofundeixen en la capacitat de decisió del jovent.

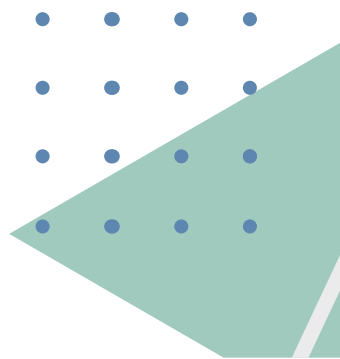
El que volem veure és com aquestes dinàmiques i realitats es fan paleses i es concreten en les experiències de participació juvenil impulsades per l'IVAJ. Ens interessa saber com les persones joves viuen el fet d'involucrar-se en un procés participatiu i com aquest impacta en els diversos aspectes de la seua vida: sociabilitat, compromís, arrelament, etc.

Els objectius específics de la recerca són:

- 01.** Identificar experiències d'interés en participació juvenil on s'haja assolit una participació de caire projectiu en la qual les persones joves exercisquen la seua agència i la presa de decisions.
- 02.** Analitzar les pràctiques i concrecions d'aquestes experiències al seu context territorial, així com captar les barreres i/o propulsors a les diverses dinàmiques identificades.
- 03.** Captar els discursos i percepcions de les persones joves al voltant de les seues experiències i la relació amb les polítiques i accions de l'IVAJ pel que fa la seua trajectòria individual i col·lectiva.

Amb aquests objectius volem respondre a la pregunta de recerca sobre com funcionen la diversitat de models participatius per als i les joves, així com entendre les representacions i des d'on parteixen les seues aproximacions al fet participatiu. També tractar d'esbrinar el seu impacte sobre les actituds i estratègies pel que respecta a participació social i identitat ciutadana, més enllà de l'experiència analitzada.

Aquest estudi qualitatiu sobre la participació jove es basa en la percepció de persones joves que participen. S'ha elaborat a partir de sis casos, sis iniciatives diverses repartides pel territori valencià. De cada cas hem mirat d'obtenir un mínim de tres entrevistes semiestructurades per tal d'analitzar-los des de les diferents perspectives de les persones joves que in-

tegren la iniciativa o el projecte i que, en definitiva, comparteixen el mateix procés participatiu. Les edats de les entrevistades varien entre els setze i els vint-i-set anys, un factor que afecta de manera determinant el punt de vista de les joves a l'hora d'explicar la seua realitat. No és el mateix aquelles que es troben en edat d'escolarització obligatòria o bé son menors que les que es troben cursant estudis superiors i/o treballant. En total, aquest estudi es basa en l'anàlisi del discurs de dèsset entrevistes:

Taula 1. Entrevistes realitzades

Codi	Edat	Comarca	Província	Participa en
EA1	16	Marina Alta	Alacant	Corresponsal
EA2	17	Marina Alta	Alacant	Corresponsal
EB1	24	Marina Alta	Alacant	JoaFest
EB2	27	Marina Alta	Alacant	JoaFest
EB3	19	Marina Alta	Alacant	JoaFest
EC1	27	La Costera	València	CJX
EC2	20	La Costera	València	CJX
EC3	23	La Costera	València	CJX
ED1	19	La Safor	València	Desenllaçant
ED2	18	La Safor	València	Desenllaçant
ED3	16	La Safor	València	Desenllaçant
EE1	20	Horta Sud	València	CJQ
EE2	18	Horta Sud	València	CJQ
EE3	17	Horta Sud	València	CJQ
EF1	16	Els Ports	Castelló	Camp de voluntariat
EF2	18	Els Ports	Castelló	Camp de voluntariat
EF3	16	Els Ports	Castelló	Camp de voluntariat

La tria de casos es va realitzar en funció de l'escala de participació esbossada per l'IVAJ a l'Estratègia Valenciana de Joventut (2019). En aquest document s'estableixen les línies d'acció política que es volen sostenir respecte al jovent valencià i entre elles, es concedeix rellevància a la participació. Per tal de dur a terme una aproximació que puga ser contrastada amb la realitat de cada espai de joventut i cada iniciativa, s'estableixen deu nivells de participació (consultar annex) diferenciats pel nivell d'implicació en el desenvolupament de les accions del grup (ideació, planificació, execució).

Els casos seleccionats difereixen tant pel que fa al nivell de participació del grup jove respecte a la idea que es duu a terme com pel que fa a les poblacions de residència d'aquestes persones. Ja que el context en què es desenvolupa qualsevol acció és essencial per a entendre-la, cal apuntar que les experiències participatives ací ressenyades s'emmarquen en poblacions de més de 40.000 habitants fins a municipis amb menys de 3.000.

1.

Experiències de participació jove seleccionades per a l'estudi

El treball de camp ha consistit, en primer lloc, en la identificació d'experiències d'èxit. Aquesta primera fase remet a l'exploració de projectes i experiències susceptibles de ser analitzades arreu del territori valencià.

En una segona fase, es realitzaren entrevistes en profunditat a la joventut involucrada en les experiències de participació juvenil seleccionades amb l'objectiu d'analitzar les percepcions, opinions i estratègies que sustenten els seus diversos models de pràctiques. Es van dur a terme 3 entrevistes per cadascun dels projectes en busca d'una heterogeneïtat de perfils entrevistats (lideratge, participació plena, participació lleugera...).

Les iniciatives seleccionades són les següents:

1.1. JoaFest

3 entrevistes realitzades a joves de 24, 19 i 27 anys.

Enguany (2023), per iniciativa de l'associació TDH Dènia i amb la col·laboració de la tècnica de joventut, un grup de joves majors de 18 anys es van aplegar per a engegar les jornades de Jocs de Taula i de Rol (JoaFest) al centre de joventut del que disposa el seu municipi d'origen.

Inspirant-se en la figura de l'ambaixador, un jove es va motivar per a constituir un grup i organitzar les primeres jornades de jocs de taula i de rol al municipi que, després de gairebé un any de preparació, es van celebrar amb èxit durant la segona quinzena d'agost. Van acudir moltes persones joves (sobretot homes) i famílies amb fills. Els que hi participaren no tenen cap dubte que es repetiran.

1.2. Desenllaçant

3 entrevistes realitzades a joves de 18, 20 i 16 anys.

El projecte de Desenllaçant, que està a punt de complir el seu tercer aniversari, va sorgir d'un grup de joves (amigues i amic) que, a través de la figura dels corresponsals i les mediadores, es van unir per tal de fer una cosa diferent a les xerrades sobre sexualitat i drogues. Volien defugir el punt de vista adult i moralista. La idea era centrar el discurs en les pròpies experiències joves. Amb aquest objectiu decidiren elaborar un producte audiovisual, a cavall entre programa de debat i sèrie, a fi d'explicar dinàmicament tots els temes que es proposaven (sexualitat, *nudes*, racisme, feminisme, pornografia, addiccions...).

La sèrie resultant va ser visionada per l'alumnat del seu institut, sota el freqüent seguiment del grup que fomentava i dinamitzava els debats a l'hora de la tutoria de cada classe. Aquesta iniciativa va pro-

vocar que moltes persones joves s'aproparen al grup per a parlar en confiança dels temes que es tractaven i que travessaven les seues vides. Les alumnes s'identificaren fàcilment amb el grup que, durant l'any de visionat de la sèrie a les aules, es va convertir en un grup de suport informal que es reunia en l'espai que els cedia una professora.

1.3. Corresponsals Pego

2 entrevistes realitzades a joves de 16 i 17 anys.

La seua experiència com a corresponsals arranca al curs 2022-2023. La iniciativa, impulsada per la tècnica de joventut, connecta la informació sobre l'activitat de l'espai jove del municipi amb els instituts. Han desenvolupat maneres originals per a què la informació del que allí s'organitza arribe a les joves del municipi. S'han bastit d'eines que potencien les seues habilitats comunicatives i relacionals. A banda de voler aportar la seua opinió sobre el que es fa al poble, dediquen temps a l'aprenentatge en grup i valoren passar-ho bé en un ambient diferent.

1.4. Consell de Joventut de Quart de Poblet

3 entrevistes realitzades a joves de 17,18 i 20 anys.

Es tracta d'un Consell Jove que ha reviscolat. La seua iniciativa, com la dels Consells Joves locals, mira de fomentar la participació a través de l'associacionisme entre la gent jove, a més de representar els interessos de la joventut enfront de les institucions i l'Administració pública. Porten entre dos i tres anys com a part de la Comissió Permanent del CJQ. Com es recull a la llei, prèviament han format d'associacions que han possibilitat la seua entrada al Consell. Actualment, es troben immersos en un procés de canvi del Consell, amb la intenció de reformar i actualitzar-ne els estatuts.

1.5. Consell de Joventut Xàtiva

3 entrevistes realitzades a joves de 20, 27 i 23 anys.

Es tracta també d'un Consell de Joventut i, per tant, funciona de manera quasi anàloga a l'anterior, el CJQ. Les persones que componen la Comissió Permanent són més majors que les d'aquell altre i disposen d'una experiència participativa més àmplia al Consell, ja que en formaven part abans d'esdevenir-ne representats. S'han incorporat a la Comissió Permanent en un millor moment per al Consell que les del CJQ. El CJX el formen més associacions i ensenya les seues formes de fer a Consells amb menys experiència o èxit. Organitzen anualment una fira per a fomentar el coneixement de les associacions juvenils del municipi així com l'associacionisme. A més, fan difusió activa a través de la premsa local.

1.6. Corresponsals / Camps de voluntariat Els Ports

3 entrevistes realitzades a joves de 18, 16 i 16 anys.

Les joves entrevistades dels Ports comptaven amb entre quatre i cinc anys d'experiència participativa en l'àrea de joventut de la comarca. Les corresponsals dels Ports han participat de moltes iniciatives comarcals i provincials (totes les edicions d'Anigmati-k, projecte de lectura juvenil que cada any celebra un esdeveniment relacionat amb un llibre en un poble diferent de la comarca dels Ports; trobades de joves corresponsals d'àmbit comarcal i de Castelló Nord; o la trobada de «corresponsals ibèrics» celebrada a Màlaga). La iniciativa que més destaquen és la dels Camps de Voluntariat, projecte que comença a les aules en forma d'aprenentatge-servei, però que acaba traslladant-les a altres pobles com a dinamitzadores voluntàries de menuts i majors, alhora que comparteixen l'experiència amb altres joves de la comarca. Moltes accions diferents s'emmarcaven dins d'aquesta iniciativa que va anar definint-se al llarg dels anys d'Educació Secundària Obligatoria amb una visió intergeneracional (cartes amb gent gran resident a un centre de majors de la comarca, activitats de disfresses amb xiquets, música i teatre a la residència de majors...).

2.

Com i quan naix l'interés per la participació

Com s'accedeix a un espai participatiu? Com es comença a participar en alguna iniciativa? Les diverses condicions de l'entorn, des de les famílies, l'escola i les amistats, però també els interessos particulars o les tendències, des de les més estructurals fins a aquelles efímeres, tot plegat aquests i altres són factors que incideixen sobre l'atracció i la implicació en el fenomen de la participació de la joventut.

2.1. Trajectòries participatives: portes d'accés

Una de les claus que cal tenir en compte a l'hora de pensar la participació jove és visualitzar les trajectòries participatives prèvies. Com rastregen elles i ells el que va ser el germen que els va motivar a participar d'alguna cosa, que els va acostar a algun projecte o espai participatiu. Dins dels casos analitzats, trobem moltes situacions diferents, però es tendeix a repetir (especialment pel que fa als Consells de Joventut locals) que els joves de major edat que participen ho fan des d'una experiència participativa àmplia que sovint es remunta a la seua infantesa.

2.1.1. Associacions d'educació no formal

Hi ha molts espais amb els quals les persones joves, i qualsevol persona en general, poden implicar-se, formar part, construir un sentit de pertinença, aprendre a organitzar-se i, fins i tot, fer-ho sota una definició comuna de la realitat immediata amb el desig de canviar-la. Dins d'aquest gran calaix on s'hi apleguen tantes i tantes maneres de participar, trobem les associacions d'educació no formal. Seguint a Homs (2001) i a Smitter (2006), autores que revisen aquest concepte, l'educació no formal pot copsar-se des de molts prismes i amb molts matisos, però, en general, entendrem l'educació no formal com qualsevol procés educatiu organitzat que traspasa l'àmbit educatiu institucional i que no desemboca necessàriament en una titulació. A més, respecte al tema que ens ocupa, considerem que aquests espais educatius no formals poden ser potencialment participatius, ja que conviden a ser part activa de la comunitat, tot en funció del context social concret en què se situa i les seues necessitats concretes.

Entre les diferents formes que pot adoptar l'educació no formal ens sembla rellevant ací l'educació ambiental i l'animació sociocultural com a portal d'entrada de diverses informants a la participació.

Ah, pfff, a vore, tot començà, bueno, en realitat ha sigut tot més que res **una successió d'extraescolars de xicoteta**, per dir-ho d'alguna forma, **però com eren associacions**, eh, vaig començar a participar ahí. Dic este ordre, però en veritat tot va aparèixer de forma simultània, primer vaig començar en l'associació de **Juniors Corimbo**, el moviment de Juniors, als 8 anys, més o menys, i des d'ahí vaig començar a créixer dins de eixe grup, o siga, des dels 8 i vaig acabar als 20 anys. O siga, **tot ha sigut una continuïtat**, ahí fèiem activitats de educació no formal, de temps lliure, els dissabtes (...) i m'ajuntava amb moltíssima, moltíssima gent de diferents edats, lo qual era molt enriquidor crec jo. També als 8 anys els meus pares volien que començara a fer exercici, i per tant, varen decidir apuntar-me a l'escola de danses de Xàtiva, per a poder assajar cada setmana uns balls i poder manejar-me un poc, i apart que siguent una associació cultural (...). [T]ambé he estat des dels 8 anys i ara mateixa, encara continue, lo que passa és que per motius de treball i de tema d'estar participant...

EC3, 23 anys

Aquesta informant percebia la seua vida participativa com un continuum del seu pas per diferents associacions. La via d'entrada als Consells de Joventut locals és formar part d'una associació a la qual representar i les joves que han participat en aquest estudi i que, hui en dia, formen part dels Consells Joves presenten característiques semblants en quant a la seua història de vida associativa. Dins de l'aprenentatge i l'ocupació del temps lliure de la xicalla i les persones més joves, organitzacions com Juniors, Scouts, Esplais o Cases de Joventut es presenten com l'element de connexió en la formació participativa.

Mi recorrido participativo nace de cuando yo era niña que participaba en Esplais, y también cuando estaba en quinto de primaria entré en el **Consejo de Infancia** de mi, de Quart de Poblet. Eh...Y bueno, y una vez dentro del consejo de infancia cuando llegué a la ESO empecé a participar en **Cases de Juventud**, y un poco en el Consejo de Infancia empecé a tener un rol más participativo y más activo, y cuando cumplí los 18 años pues marché del consejo de infancia. Y en Casas de Juventud a la vez también había tenido un rol más participativo y activo, y... y eso. Y luego, eh, llegó la pandemia y bueno y eso detonó que el **Consejo de la Juventud de Quart**, la permanente que tenía, se disolviese y llegase una comisión gestora, y en la comisión gestora empezaron a buscar a gente que quisiese formar parte de una nueva comisión. La situación del Consejo era una situación crítica, y, y, por esa situación crítica me animé y me impulsé como a intentar recuperar y liderar un proyecto en el que yo creía que era un consejo local de juventud. Y también era como entrar en ese espacio que yo tenía de referencia y con referentes dentro del espacio participativo y asociativo de Quart de Poblet. Y bueno, en ese momento necesitamos ayuda o esto necesita personas que crean, pues me lancé y dije creo que igual mi papel tiene que ser ser la presidenta porque al final yo también conocía a gente de otras asociaciones y... y estaba suficientemente formada dentro de la participación representativa.

EE1, 20 anys

Mentre de menudes, a instàncies dels pares, passaven el seu temps lliure en espais associatius d'educació no formal, d'adolescents i joves comencen a assumir altres rols més actius als mateixos espais on han crescut. Observem com tendeixen a voler dirigir un oci dins de les associacions on s'han format, emulant o rellevant a les persones que les reberen a elles. El cas d'aquesta segona informant va un pas més enllà: quan cursava l'educació primària, començà a participar al Consell de la Infantesa del seu poble, fet que, segons la seua pròpia visió, va preparar el terreny perquè acabara accedint a la comissió permanent del Consell Jove, on exercia com a presidenta al moment de l'entrevista.

Aquesta mateixa informant narrava com la seua introducció al món associatiu del seu municipi va començar per un malestar al centre educatiu.

(...) yo me he encontrao a mucha gente por el camino que, que se apunta por esto. Y yo me apunté a Esplais porque, bueno, me apuntaron mis padres porque yo tenía problemas en el colegio, tenía problemas a la hora de sociabilizar con el colegio, problemas con los estudios, problemas con mis emociones, con mi gestión personal y mis padres, pues les gustaba el proyecto, pensaron que me iba a venir súper bien conocer gente de fuera del cole.

EE1, 20 anys

Ací apunta que certes problemàtiques dins dels espais d'educació obligatòria podrien conduir als i les infants, adolescents o joves (o als seus pares) a buscar alternatives de socialització i esbarjo als espais associatius. L'experiència associativa, tant per a ella com per a persones conegudes, va ser clau per a eixir de l'espai de socialització de la infantesa i joventut per excel·lència: els centres educatius. Així, les formes de socialització no travessades per dinàmiques curriculars més formals esdevenen, per a infants i famílies, models d'interacció que poden desactivar problemàtiques i generar relacions i dinàmiques beneficioses per a xiquetes i xiquets.

2.1.2. Els centres educatius: ser corresponsals¹.

En contrast, la porta a la participació de moltes de les persones joves entrevistades a aquest estudi ha sigut el seu institut. Aquest és el cas de la meitat de casos abordats per l'estudi. La col·laboració entre el seu institut i l'espai de joventut del municipi va afavorir que prengueren la iniciativa i adoptaren la figura de corresponsals

Pues a primer de la ESO va vindre [la tècnica de joventut] un dia a la nostra classe i mos va explicar tot el tema de corresponsals, i mos vam animar molta gent de la classe, entonces tots no podíem ser, i vam fer un sorteo i jo vaig eixir, entonces lo que consistia això era pues anar a unes reunions que mos citave [la tècnica] una vegada al mes o això, i ella mos donava informació i activitats o propostes o lo que fóra, natros li diem propostes, pa después d'això ho havíem de transmetre a la gent de la nostra classe o a la resta de joves de l'institut o lo que fore, i después com a recompensa d'haver acudit a eixes reunions, a final de curs sempre fèiem una trobada (...).

EF2, 18 anys

Com ja vam observar a l'estudi sobre la participació juvenil a les polítiques de joventut de l'IVAJ (Querol, Gómez i Soto, 2022), les tècniques que tenen accés als centres educatius de la zona on treballen busquen connectar amb el jovent a través de l'aula, en l'espai que deixa el professorat en horari de tutories. Sota el context de presencialitat

¹ L'IVAJ, al seu web, defineix la figura dels i les corresponsals juvenils com "les persones joves que, voluntàriament, col·laboren amb els serveis d'informació juvenil d'un municipi detectant les necessitats i demandes informatives i apropant la informació directament als i les joves del seu centre educatiu, barri o associació". No obstant, com vorem en aquest estudi, la figura de corresponsal és versàtil i pot acabar superant els seu propòsit inicial.

obligatòria, les joves escolten la proposta de formar un grup de corresponsals. Amb aquesta figura les joves s'activen i s'impliquen en l'àrea de joventut, cosa que permet en alguns casos trobar una porta oberta per a engegar projectes propis i/o aprendre a valorar el seu entorn a través d'una feina voluntària. Sota la paraula «corresponsal» s'amaga una gran varietat de pràctiques i implicacions diverses del jovent, que arriba, fins i tot, a reinterpretar el seu significat.

També cal assenyalar que començar a participar en qualsevol àmbit convida a ampliar la participació a altres aspectes/espais/associacions/iniciatives. Així, trobem que en moltes de les persones entrevistades es condensaven un conjunt d'implicacions relacionades entre elles, amb les seues vides, els seus gustos i interessos diversos.

*[J]o en 4t de la ESO encara era **mediadora**² i era **delegada**, no podia tindre res més en el, el currículum, i bueno, vaig entrar al món de corresponsals un poc, no em vaig apuntar, mosatros diguem de, de broma que jo era la garrapata, perquè anava a tot, però no era res. I realment jo soles he fet un any de **corresponsals** perquè 4t de la ESO jo estava implicà en tot, ahí no havia nascut [el projecte] ni res, però estava implicà en tot, junt a la meua amiga Mireia* i en 1r de Batxiller va ser que vaig decidir apuntar-me i és el únic any que he fet. I eixe any va nàixer [el projecte].*

ED2, 18 anys *nom fictici

L'exemple d'ED2 il·lustra amb humor una realitat que, de formes diferents, es repeteix en altres joves entrevistades. En el seu cas, la implicació com a delegada de classe, ser mediadora a l'institut, les amistats que eren corresponsals i el projecte que engegaren s'entremesclen en un continu on tot s'imbrica.

2 La figura de mediadora forma part de programes implementats per a la resolució de conflictes entre iguals als instituts.

2.1.3. Amistats i referents

Altra via d'accés comuna a una iniciativa participativa són les amistats o persones que s'admiren i es prenen com a referents (germanes i germans majors, joves de més edat del municipi...). A vegades, la implicació en un projecte es fonamenta en els llaços d'amistat previs que uneixen la persona amb altres joves que ja en fan part.

(...)[H]abía una gente joven que era gente que lideraba, que se llevaba, que hacía cosas de verdad, ¿no? Que es esa generación que ahora tendrá... No sé cuántos tendrá, no sé, 30-35 años que vivieron jóvenes, pues creo que el 15-M, ¿no? Pues ese tipo de cosas que pasaron que dieron una continuidad a todo lo que pasó antes ¿no? Que, o sea a todo lo que la juventud que ahora mismo tiene 50 años, 60 años, hizo y que a la vez, ¿sabes? (...). Ahora mismo yo tengo a esos referentes, que veo por mi pueblo, que me acuerdo perfectamente de las pintas que llevaban en el 2011 [...].

EE1, 20 anys

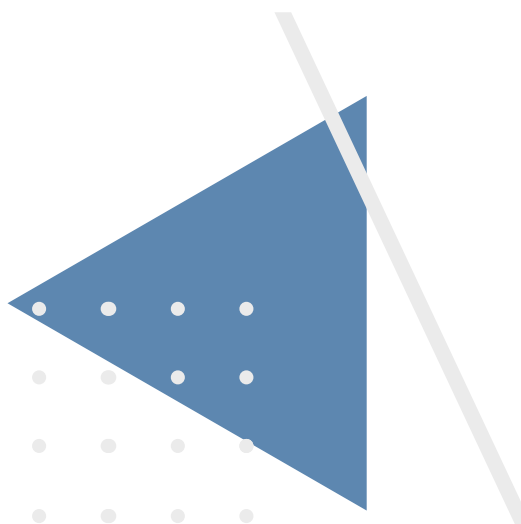
Eeeh, en certa part pues, no sé, és un projecte en el que estan també els meus amics, i pues jo vaig acceptar per això, perquè estaven ells [...].

ED3, 16 anys

Com veiem a l'extracte d'EE1, part de la seua motivació o del seu anhel participatiu (ella parla en termes d'activisme) prové de l'exemple de les generacions anteriors. Aquesta mateixa jove, citada anteriorment al document, havia accedit des de menuda a espais d'educació no formal i presentava una llarga trajectòria d'implicacions diverses. Enllaça el seu discurs participatiu amb l'activisme polític, el desig de canvi i, en aquesta mateixa línia, identifica com a referent les generacions anteriors que veia al poble de menuda. Un entorn proper amb referents, més enllà d'amistats i familiars, d'altres generacions, evidencia elements propulsors de l'activisme, teixits de societat civil que calen en els imaginaris de transformació possible de la joventut.

Amb el que hem vist al llarg de l'apartat 2, podem afirmar que no hi ha una via única d'entrada, però sí que existeixen certs elements facilitadors. Participar des de menudes a espais d'oci alternatiu i educació no formal afaforeix l'entrada a un món que transcendeix la rutina de l'educació obligatòria i del simple lleure. La presència de les tècniques de joventut als centres educatius tendeix un pont entre l'educació obligatòria i el voluntarisme. Estar organitzades en una associació per una causa comuna pot convidar també a organitzar-se més enllà. Simplement estar al costat dels amics i amigues amb els que passen el seu temps lliure és ja un reclam. La possibilitat de comptar amb espais de socialització propis on compartir amb iguals suposa ja un terreny idoni per a motivar a la participació. Moltes de les formes exposades anteriorment es poden donar simultàniament en una sola persona.

3.

Els diversos graus d'autonomia a les experiències de participació

En aquest apartat tractarem de seguir als discursos de les informants quina va ser la ideació que va engegar el projecte del que formen part o l'activació que els va dur a participar-ne. Classificarem els casos en funció de la creació més o menys autònoma de les seues iniciatives per a després detallar com s'organitzaren a l'hora de posar-les en pràctica (materialitzar-les). Aquest seguiment dels casos estudiats es basarà en els deu punts en què l'Estratègia Valenciana de la Joventut (2019) desglossa la participació. Aquesta ferramenta, de fet, va ser pensada per a poder avaluar les fites de les joves des de l'àmbit del treball local de les tècniques de joventut.

Taula 2. Nivells de la participació desglossats a l'EVJ (2019)

Nivell 1. Contacte

A través dels mecanismes professionals d'interlocució, s'estableix contacte amb les persones joves que seran usuaris o receptors de la mesura, per incentivar la seua presència.

Nivell 2. Informació

Les persones joves disposen d'informació detallada de tots els elements, recursos i continguts relacionats amb la gestió i execució de la mesura.

Nivell 3. Opinió

Les persones joves opinen (i la seua opinió és tinguda en compte) sobre la mesura, prenent com a punt de partida la informació de què disposen.

Nivell 4. Proposta

Les persones joves realitzen propostes sobre els continguts o execució de la mesura, per planejar-la, per millorar-la o per adaptar-la a les seues necessitats o interessos.

Nivell 5. Decisió

Es genera un espai de codecisió, de manera que les opinions i propostes d'les persones joves es tradueixen en capacitat real de conduir el sentit de la mesura. Per fer-ho de manera equilibrada, cal generar, ni que siga informalment, un grup o comitè de gestió o un consell de participació, si es tracta d'un projecte de certes dimensions o d'un equipament.

Nivell 6. Normes

A partir de l'experiència participativa, les persones joves col·laboren en la creació de normes o reglaments de funcionament, que regulen l'execució de la mesura, el funcionament del servei, les condicions d'ús, si es tracta d'un equipament i, en termes generals, les pautes i garanties de participació.

Nivell 7. Disseny

Les persones joves ja no prenen part en les decisions d'un projecte donat, sinó que elaboren per si mateixos el projecte, que pot ser una part de la mesura o, fins i tot, el seu disseny complet.

Nivell 8. Cogestió

Les decisions tenen conseqüències: les persones joves assumeixen responsabilitats concretes de gestió, compartint aquesta capacitat amb altres joves o col·lectius, amb altres entitats o organitzacions o amb els professionals de joventut corresponents.

Nivell 9. Gestió parcial

Les persones joves assumeixen la gestió completa d'una part del projecte o mesura, que queda completament en les seues mans i que es complementa amb la resta del projecte o mesura.

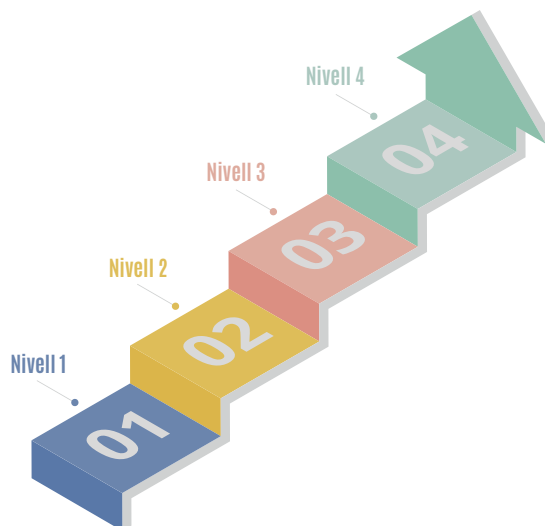
Nivell 10. Gestió completa

La gestió del projecte o mesura recau completament i amb tota la responsabilitat en les persones joves.

Font: EVJ, 2019: 76

L'estratègia marca un seguit de nivells. A mesura que avancem des del nivell 1, les pràctiques són més autònomes. La variació dels casos en relació amb aquesta escala ens duu a dividir-los en blocs: comencem per les idees «més autònomes», les que han assolit els nivells 8, cogestió i 9, gestió parcial; seguim amb les iniciatives de corresponsals que han assolit els nivells 6, de creació de normes i 7, de disseny conjuntament amb la tècnica, de les seues iniciatives i, finalment, tractem els casos dels Consells Joves locals, on els joves assumeixen elements organitzatius i prenen decisions, però sense partir de la iniciativa pròpia. Els Consells constitueixen fórmules complexes, òrgans de representació de caràcter oficial, que funcionen com un interlocutor vàlid davant l'administració en tot allò que afecta els joves en l'àmbit local i, per tant, constitueix una eina de participació institucionalitzada. És per això que resultava imprescindible incorporar-los com a objecte d'estudi.

Considerem que la diferència d'edats i d'experiències participatives de les joves participants i dels grups en els quals s'integren no permet homogeneïtzar totalment els casos tractats. La participació és ací entesa com un procés i l'escala plantejada a l'Estratègia Valenciana de Joventut dona compte dels diferents estadis en què es troba cada grup. No hi ha de «millors» o «pitjors» iniciatives, més aviat ens trobem amb grups i propostes en estats diversos que anirem mostrant al llarg d'aquest apartat.

3.1. Cap a l'autogestió de projectes

Hi ha dues experiències entre les identificades i estudiades que assoleixen un grau d'autogestió juvenil raonable, malgrat que no aplegar al nivell 10. Barallen, així doncs, els següents nivells de participació:

Taula 3. Nivells articulats a les experiències identificades com altament participatives.

Nivell 7, Disseny: *Les persones joves ja no prenen part en les decisions d'un projecte concret, sinó que elaboren per ells mateixos el projecte, que pot ser una part de la mesura o, fins i tot, el seu disseny complet.*

Nivell 8 Cogestió: *Les decisions comporten conseqüències: les persones joves assumeixen responsabilitats concretes de gestió i comparteixen aquesta capacitat amb altres joves o col·lectius, amb altres entitats o organitzacions o amb els professionals de joventut corresponents.*

Nivell 9 Gestió parcial: *Les persones joves assumeixen la gestió completa d'una part del projecte o mesura, que queda completament en les seues mans i que es complementa amb la resta del projecte o mesura*

Font: EVJ

En aquest apartat presentarem dos dels casos estudiats. El primer, Desenlla, sorgeix des d'un institut i es gesta quan totes les integrants eren menors. La segona iniciativa la conformen joves, majors d'edat, que en la seua majoria pertanyen a la mateixa associació. Engegen la iniciativa estudiada en el marc que els possibilita l'espai jove i la tècnica de joventut del seu municipi.

3.1.1. Desenllaçant: idea i desenvolupament de l'acció amb suport extern

A.: Buah, pues va sorgir perquè com érem corresponsals, el grup de Desenllaçant són corresponsals de l'institut, que és com una guia, eh... que connecta els (...) projectes i tot lo que vulga fer la Llar, ho connecta en el institut i pues els joves que s'interessen és també una connexió que tenim, que nosaltres donem veu a la Llar en el institut i a la Llar de l'institut, i pues com nos van demanar de fer xerrades, bueno, nos van demanar i nosaltres també volíem, fer xarraes informatives per les classes de la ESO i clar, vam vore que fer xarrades classe per classe, són com 8 cursos per cada curs, són moltíssimes classes, entonces...

E: A l'institut d'ací?

A.: Sí, sí, en el institut d'ací de Bellreguard. Entonces, clar, vam dir: com ho fem per a que siga més didàctic i que **no siga tan...avorrit**, perquè si tu vas a una classe a fer la xarrà del siglo no va a escoltar-te ningú, t'escolten 4 persones i ja està. Entonces [nom del jove], el nostre amic, va dir: "vale, i si fem un programa?". Va eixir aixina, i clar, nosaltres: "estàs loco, com nem a fer a un programa i d'on traem les càmeres i guions i tot...". Un desastre, total. Después vam estar eixe dia diguent: bueno, nem a vore com ho podem fer. En la següent reunió, perquè nos reuníem tots els divendres ací, vam dir: "vale, anem a intentar formar esta idea". Pues vam posar nom, que va ser Desenllaçant, perquè tratem temes i pues debatim, entonces és com desenllaçar un poquet els temes estos que són, pues com el de feminisme, el lgtb, addiccions i drogues, (...) addicció al porno, també tratem en la segona tempo-

rà...(...). [A] partir d'ahí pues ella (la tècnica), gràcies a [nom de la tècnica] va sorgir tot perquè, clar, sinó tinguérem a ella, pues no haguérem tingut, pues al que mos grava al que, al de postproducció, a les càmeres, (...) i pues gràcies a [nom de la tècnica] i a, pues això, implicar-nos nosaltres en que volíem fer això, va sorgir. I... això és, aixina va sorgir.

ED1, 20 anys

[E]n 4t, ja vam fer moltes xarrades i tot, vam fer moltes xarrades LGTB, inclús als de la nostra edat, vam anar a les classes i vam fer xarrades. Però en primer vam decidir, mira, no anem a fer xarrà, de fet, va ser idea de [nom del jove].

ED2, 18 anys

Aquest grup divers, amb edats que varien entre els 16 i els 20 anys, va començar a prendre forma i entitat pròpia fa més de dos anys, quan totes les integrants estaven al mateix institut i la majoria d'elles eren corresponsals. Anteriorment, a partir de la figura de corresponsals, havien començat a impartir xerrades de sexualitat al seu institut, després d'haver sigut formades per professionals en la matèria³. Però, com il·lustra especialment l'extracte de l'entrevista d'ED1, van voler canviar aquesta dinàmica proposada inicialment per la tècnica de joventut. Una de les persones del grup va suggerir crear un programa, un format audiovisual que es convertira en material amb el qual difondre més fàcilment els temes que els interessaven tractar amb altres joves de l'institut. I, tot i que al principi no cregueren que això fora possible de produir per la manca de mitjans, la idea va agafar forma amb el suport i la bona predisposició de la tècnica. Malgrat que la seua figura resulta indispensable, el projecte parteix del grup

³ Formacions facilitades per la tècnica de joventut.

i la tècnica no passa de ser una ferramenta útil a disposició de les joves. Elles visibilitzen una problemàtica, una necessitat d'informació que siga capaç d'arribar a la joventut, elaborada des d'un punt de vista jove.

Així, observem que el germen de la idea i el procés a través del qual va prenent forma naix en el grup de joves. L'activació d'aquests joves i l'enfocament en la formació de pensament d'altres joves és difícil de separar dels diferents elements que han propiciat la seua implicació: assumir el rol de delegades, ser o tenir amics i amigues que foren corresponsals, fer ús de l'espai jove del poble... Tot plegat, són elements que s'interrelacionen i que ens atrevim a afirmar que crearen un clima propici per al desenvolupament d'idees pròpies. Dit això, podem assegurar que el grup compleix el punt 7 de l'EVJ: elles ideen i dissenyen el projecte que després portaran a terme.

Ara bé, a l'hora d'explicar per què adscriuim aquest cas als nivells 8 i 9 de l'escala de l'EVJ hem d'extraure dels seus discursos la forma en què es van organitzar, com va ser el procés de dur endavant el projecte.

*Pues... un paper molt important, perquè sense ella no haguérem pogut fer ni la primera temporà i molt menys la segona, però és que, a la vegà, era com un suport que teníem, un **suport extern al grup** que teníem nosaltres, de eh... Jo era com uno dels pilars, però és que ella també, ella també i... i és que sense ella no haguérem pogut fer res, la veritat, per molta voluntat que nosaltres tinguérem, **no teníem els recursos**.*

ED3, 16 anys

Podem observar com aquesta informant constata una separació efectiva entre la generació de la idea i el paper de la tècnica, tot i que el considere indispensable per a l'execució de la idea. La seua és una faceta facilitadora, agilitzadora, aconseguidora dels recursos necessaris –és ella qui mitjança per a obtenir subvencions o els permisos, ja que en el moment que arranca el projecte, la majoria del grup eren menors d'edat– per a la materialització de la idea, però és el grup el que fa l'esforç creatiu i de treball per a traure endavant el projecte.

[Nom de la tècnica] no estava en algunes reunions, sí que...per exemple, ací, la Llar obri crec que a les 17h, pues nosaltres ens quedàvem, quan acabàvem de l'institut, que acabava a les 14h, mos quedàvem ací i això i pues a lo millor teníem 3 hores nosaltres a soles, eh, començàvem a parlar d'això, dinàvem junts, seguíem en lo dels guions, a [nom tècnica] sí que li preguntàvem quan venia a les 17h coses i tal, no sé, de què opines d'açò, perquè, claro, nosatros som molt explícits i clar, va dir, vale... Ella és la que com mos posava els peus en la terra.

ED1, 20 anys

Als discursos de les persones joves entrevistades per aquest cas, detectem un alt grau de compromís i autonomia a l'hora de realitzar el projecte audiovisual que es van proposar. També s'aprecia una variació en els rols i compromisos conforme la iniciativa es va desenvolupant i agafant forma. En un moment inicial, transmeten un treball a l'uníson i un compromís amb el projecte que es reparteix per igual entre les persones del grup de forma no gaire diferenciada i bastant horitzontal. No obstant, els interessos, habilitats i dedicació de cadascú varien a mesura que avança el temps: hi ha persones més centrades en l'elaboració dels guions i el discurs que volen transmetre, mentre que altres es bolquen més en els estudis (una bona part cursava segon de Batxiller) o aporten en un sentit més de suport i logística.

El primer any, per exemple, estàvem prou més implicats que en el segon. En el primer pues sí podíem reunir-nos mínim cinc de sis, tots els divendres pa' fer guions sobretot (...). De totes formes, en la primera temporà, ja et dic, el dia anterior a la una i pico, encara estava fent jo videocridà en (el company) per a acabar els diàlegs, però bueno..., però la segona ja, com no sé qui són de..., del Batxiller científic, i no tenen tant de temps pues sí, jo podia traure més temps i [nom company] també, entones, per exemple, [nom company] i jo mos vam encarregar més dels diàlegs, eh, después [nom companya] i [nom companya] es van encarregar més de lo del crowdfunding i de tot això (...) Eh... después de la vestimenta i tot i buscar i pues lo de la postproducció sí, cada uno s'encarrega d'una cosa diferent. (...) A vore, n'hi han alguns que han posat més que altres, però bueno, sempre passa en tots els projectes.

ED1, 20 anys

El nivell de responsabilitat i autonomia que assumeixen respecte al projecte és molt gran i arriben a gestionar molt més que el desenvolupament i execució de la idea. No obstant, en diversos moments de les entrevistes, es detecten rols i compromisos distints per part de les joves que formen el grup. Així mateix, apreciem en aquesta informant una capacitat reflexiva sobre la realitat particular viscuda. Accepta la desigual implicació en el grup com una característica extensible a qualsevol projecte que es plantege.

En definitiva, trobem en aquest cas un exemple d'autonomia d'acció per part de les joves i un alt compromís que es demostra amb l'assumpció de responsabilitats. També emergeix la capacitat de gestió davant els diversos graus d'implicació en cada moment, ja que cal tenir en compte que la disposició pot variar per necessitat de dedicar temps als estudis.

3.1.2. JoaFest: portar una idea a la pràctica

Vale, esto empieza a raíz de un curso de la EJE⁴ que se dio en primavera, en Pascua, que en este cursito, se hizo que el proyecto final fuese solucionar un problema de la ciudad, y a mí me tocó pues saber por qué los jóvenes no acudían a las actividades que proponía el Ayuntamiento. Entonces yo hice ese trabajo y dije: Pues bueno, ya he hecho el trabajo, ¿por qué no continuarlo y ponerlo en práctica? Y entonces me puse en contacto con [nombre de la persona de contacto con la técnica] y ella fue la que me llevó a Juventud, y de Juventud conocí a [nombre de la técnica] y [nombre de la técnica] ya la lió parda.

EB3, 19 anys

Pues le informé [nom de la tècnica] a una persona de la asociación, del TDAH y luego ya de ahí nosotros fuimos a la reunión con [nom de la tècnica] y ya [nom de la tècnica] nos informó de todo. Y ya luego surgió esto, porque por lo menos lo que es el Lunatics, que sería como la juventud de aquí... eh... está medio muerto.

[...]

Estamos ya aburridos de no tener dónde ir a reunirnos a jugar juegos de mesa, o hablar o hacer lo que sea, porque es que nunca se hace nada, y el único parque público que hay aquí, el único decente y que no nos queda a media hora caminando, lo cierran como a las 9 de la noche y... no tienen mesas en condiciones, entonces jugamos siempre en el césped. Y como cerra-

⁴ Escola de Joves Emprenedors (EJE).

ron esto de aquí, pues también nos dolió, porque era como el único momento en el que podíamos hacerlo así de vez en cuando, y lo cerraron entonces fue como... Okay. Para una cosa que ponen que se hace bien, lo quitan. Entonces así es como... Como no hay nada y ya estamos tan aburridos, tenemos la oportunidad de hacer algo, vamos a intentarlo.

EB1, 20 anys

En aquest cas, es tracta d'un grup d'amics que connecten, entre altres coses, per a formar part de la mateixa associació. També tenen un passatemps comú: els jocs de taula. La llavor per a engegar un projecte la sembra una de les integrants del grup, EB3, després de cursar una formació que facilita l'Ajuntament i que la impulsa a buscar recursos per a l'acció: primer, a la mateixa associació de la que fa part i després, a través de la presidenta de l'associació, es contacten, ella i el grup, amb la tècnica en l'espai de joventut del municipi. Un espai que altre dels informants qualifica com «mig mort». El grup es reuneix sovint per a jugar a jocs de taula i no compten amb un bon lloc on fer-ho, ho fan a un parc que tanca prompte. Tenen una necessitat i ganes d'activar i activar-se, així que, amb l'incentiu de la tècnica de joventut que els brinda suport, decideixen muntar un «festival de jocs de taula i rol» al local de joventut del seu municipi per a veure si aquesta afició també pot ser compartida per més persones joves del seu entorn.

La idea parteix de joves que ja estan organitzats en una associació, que mantenen un vincle per interessos derivats d'una condició en comú (el TDAH) i una afició (els jocs de taula i de rol). A més, realitzen una avaluació crítica de la realitat que els rodeja: la inactivitat del seu municipi costaner, enfocat més al turisme que a la població que l'habita tot l'any, i el buit d'oci alternatiu al consum i a la festa.

“ ”

Pero salió a partir de ahí pues porque nos gustan los juegos de mesa y sabemos que aquí en Denia, por lo menos, gran parte de la juventud de aquí, eh... es más de estar en casa o tal, porque hay mucho guiri en verano y... entonces... y cuando no hay fiesta fiesta no se suelen reunir mucho. Y en invierno está casi vacío porque está todo el mundo estudiando, y la gente de más o menos de mi rango de edad, de entre 19 y 25 o 26, o está trabajando o está estudiando en Alicante o está estudiando en Valencia o en otros sitios porque tampoco hay mucha variedad de estudios aquí en Denia.

EB1, 20 anys

Més enllà d'ells mateixos com a grup, pensen en l'activació del municipi. La iniciativa del festival de jocs de taula i de rol, que anomenen JoaFest, encara no ha complert l'any. Van estar planificant-la i organitzant-se durant mesos i aquest estiu ha vist la llum per primera vegada, fet que ha donat nova vida a l'espai jove del municipi. La seua situació, encara que en un sentit d'iniciativa i autonomia, pugui semblar a la de Desenllaçant, és ben diferent per molts motius. Per començar, la iniciativa plantejada s'adreça a l'organització d'un esdeveniment, amb l'expectativa de fixar-lo en el calendari anual del poble en unes dates en les quals el turisme és el que sembla més important. Després, també hem de tenir en compte la situació diversa del grup organitzador, atès que bona part d'ells i elles, com que ja són majors d'edat, tenen treball o compaginen treball i estudis. Dit això, podem afirmar que per la naturalesa de la iniciativa, així com per la condició de qui l'engega, el grau de compromís no és tan exigent com en el del cas abordat abans.

Ara bé, el nivell d'autonomia organitzativa i repartiment de tasques és evident. És el grup qui gestiona bona part de la iniciativa, excepte pel que fa als requeriments legals i burocràtics que comporta: aquesta serà una funció que adoptarà la tècnica de joventut qui, a més, connecta el grup amb la Regidoria de Joventut de cara a rebre una major implicació institucional.

Yo es que, no sé, me parecía un poco feo salirme [al empezar con un trabajo de media jornada], cuando ya estaba todo planeado, entonces decidí seguir ayudando, y tampoco me costaba tanto, así que, no sé, estaba a gusto, así que lo seguí haciendo igualmente, aunque no pudiese ir a las reuniones y todo eso, seguí informándome de cómo iba el proyecto.

EB3, 19 anys

Que todo, es que muchísimo es gracias a [nom de la tècnica], porque era toda la que manejaba la burocracia.

[...]

Por ejemplo, cuando [otra compañera] no trabajaba, era como la que llevaba la... la batuta en las reuniones. Hasta que empezó a trabajar y un poco, esa cara visible del proyecto, fui yo porque es que, de repente, me dijo [la técnica de juventud]: “oye, que hay reunión con el concejal, vente”.

EB2, 27 anys

Un element que connecta aquests joves majors d'edat amb l'espai de joventut és la figura de l'ambaixador. Hi ha, almenys, un integrant del grup que aconsegueix aquesta funció i que empeny l'organització per tal que aquesta iniciativa en comú s'incorpore a un congrés internacional de joventut. En resum, el grup d'amics, l'associació, l'afició comuna pels jocs, l'espai jove, la figura d'ambaixador, el buit d'oci alternatiu al municipi, etc., provoquen que aquest projecte vaja definint-se i les persones joves que l'integren desitgen la seua realització i continuïtat en el temps. Ells i elles plantegen la iniciativa i s'encarreguen de la gestió parcial de l'esdeveniment, malgrat que s'hi atorgue també una certa responsabilitat a la tècnica qui cogestiona juntament amb el grup l'esdeveniment.

3.2. Proposta, presa de decisions i regles del joc

Taula 4. Nivells articulats en les iniciatives de participació mitjana

Nivell 4 Proposta: Les persones joves realitzen propostes sobre els continguts o execució de la mesura, per planejar-la, per millorar-la o per adaptar-la a les seues necessitats o interessos.

Nivell 5 Decisió: Es genera un espai de codecisió, de manera que les opinions i propostes de les persones joves es tradueixen en capacitat real de conduir el sentit de la mesura. Per fer-ho de manera equilibrada, cal generar, ni que siga informalment, un grup o comitè de gestió o un consell de participació, si es tracta d'un projecte de certes dimensions o d'un equipament.

Nivell 6 Normes: A partir de l'experiència participativa, les persones joves col·laboren en la creació de normes o reglaments de funcionament, que regulen l'execució de la mesura, el funcionament del servei, les condicions d'ús, si es tracta d'un equipament i, en termes generals, les pautes i garanties de participació.

Font: EVJ

3.2.1. Corresponsals / Camp de voluntariat a Els Ports

Sí, pues hem fet camps de voluntariat, en este cas, eh, natros n'hem fet tres, uno el vam fer entre primer i segon de la ESO i a classe venie [la tècnica] i pues mos preguntave quins recursos volíem treballar i en què mos volíem més enfocar, i natros vam decidir la residència que n'hi ha per a majors allí a Vilafranca i durant eixos dos anys anàvem allí i fèiem activitats amb les persones que estaven allí a la residència, també vam anar alguns dies que feien teràpia amb gossos, eh, allí fan, una vegada al mes fan el Cumpli-mes que celebren el cumple totes les persones que han fet els anys eixe mes, i anàvem allí algunes vesprades, i passàvem temps allí i natros apreníem de la gent d'allí i ells també aprenien noves activitats i mos ho passàvem molt bé junts.

EF2, 18 anys

Aquesta iniciativa es diferencia de les anteriors perquè, entre altres coses, no parteix de zero amb el grup de joves, sinó que forma part del pla d'acció que plantegen des de l'àrea de joventut per als instituts. Es tracta d'un pla obert i les joves entrevistades van participar de tot el que s'hi emmarca. En primer lloc, elles són corresponsals i col·laboren activament en totes les iniciatives de joventut. No participen d'una única cosa concreta, sinó que formen part activa de cada projecte. Entre aquestes iniciatives, una que compta amb seguiment durant els quatre cursos de l'Educació Secundària Obligatòria és el camp de voluntariat basat en l'aprenentatge-servei. Cada any la tècnica, en horari de tutoria, exposa en classe el sentit del voluntariat i, a partir d'ací, el que passa transcendeix les aules. Les joves co-dissenyen amb la tècnica activitats que realitzen amb diferents col·lectius, en aquest cas, la gent gran de la residència del municipi i la xicalla. Les joves trien, proposen i són escoltades.

A vore, pues lo que més importància li donaria jo és el camp de voluntariat que vam fer l'any passat, però he fet un muntó d'activitats (...), des de 1r d'ESO hasta ara, moltes.

EF3, 16 anys

Al que es refereix aquesta informant és a tota una sèrie d'accions planificades per les joves amb la fi de realitzar-les en un dels pobles de la comarca quan apleguen a l'últim curs de secundària. La planificació té lloc fora de les aules i implica també grups de joves que en anys anteriors han fet el mateix amb l'objectiu de transmetre-ho a les noves generacions. Assumeixen responsabilitats i prenen decisions respecte a què és millor fer, com i quan.

Però sí que natros teníem moltes ganes quan vam vore el vídeo que van fer les d'un any més que natros que... perquè antes, sí que és veritat que antes se feia com a pobles diferents. A lo millor en un dia canviaven a dos pobles i anaven fent una activitat a cada poble, però l'any passat vam decidir quedar-se sols a un poble pa' aixina com crear més confiança en els xiquets, perquè al final el últim dia com vam estar tots els dies jugant en els xiquets ja no volien que mo n'anàrem perquè ja lis va agradar, o als abuelos, que vam aprendre un muntó, a jugar les cartes i eixes coses. Però si mo n'ha-guérem anat al dia de después, pues no n'hi ha temps de conèixer-mos i vam decidir de sols fer un poble.

[..]

I a organitzar moltes coses, a tindre a càrrec els xiquets, perquè nos van firmar una autorització, però si se mos matave alguno, ere culpa nostra.

EF3, 16 anys

El discurs d'aquesta informant revela com la incitació a participar d'aquest camp de voluntariat i fer-lo seu guanya força en tant que receptores del testimoni que deixa la generació anterior. És un aprenentatge que, facilitat per la tècnica, es transmet de joves a joves i això genera la capacitat de visualitzar-se a elles mateixes fent-ho i, en definitiva, tenir interès perquè es materialitzi la participació i planificació més enllà del propi poble, al costat d'altres joves voluntàries de la comarca. A més, l'esforç requerit no és tan gran, segons la seua percepció, la inversió d'unes quantes vesprades a l'any per a després poder anar allà els pareix un compromís assumible, encara que reconeixen que moltes persones joves es queden pel camí perquè, per diversos motius, no volen comprometre's.

Un element en comú amb el següent cas tractat és la participació en trobades de corresponsals d'àmbit comarcal i provincial, un fet que destaquen perquè suma al seu propi divertiment i els permet ampliar la seua xarxa d'amigues i conegudes de la zona. Les corresponsals de la comarca d'Els Ports que vam entrevistar havien sigut corresponsals almenys durant els quatre anys d'Educació Secundària Obligatòria.

3.2.2. Corresponsals de Pego

L'experiència participativa del grup de corresponsals de Pego que tracta aquest estudi només comptava amb un any (un curs) de recorregut. Per tant, les experiències i la ideació de projectes propis que ens explicaven a les entrevistes apareix més limitada que en el cas anterior. És un grup voluntari amb espenta i comença a prendre iniciatives. Han eixit de l'aula des del primer moment, convidats per la tècnica de joventut, per tal d'arreglar les seues propostes al lloc que el municipi posa a disposició de la joventut.

(...) les que treballen en joventut de Pego van vindre a l'institut per a, en les classes d'entre 15-16 anys, els de quart de la ESO, anaven classe per classe a explicar si volíem treballar en un... Treballar no, sinó implicar-mos en este projecte i, i van explicar un poc tot el que faríem o què faríem: pues aniríem allí i faríem propostes per millorar parts del poble per a gent de la nostra edat (...). I vam fer la primera quedà a Infojove que és un lloc que tenim ací al poble per a què, ahí tota la joventut va i te dediques a fer coses allí i tal, coses com jocs, ping-pong i molta gent va allí totes les vesprades i bueno, pues vam quedar allí un dia tots els corresponsals i tal per a, bueno, poder conéixer-nos i explicar un poc tot el que anàvem a fer. Eixe dia vam estar un poc parlant sobre què podríem... Quines millores podríem posar pa', al llarg de l'any, 'nar quedant i, i, i com es diu, tractant-les...

EAI, 16 anys

A partir de l'anàlisi de les entrevistes, aquest cas, dins de l'escala de l'EVJ, es trobaria entre el nivell quatre i el cinc. Les persones joves realitzen propostes al voltant de les activitats que omplim de contingut l'espai de joventut i també llancen propostes de millora respecte al poble (4). Dins d'aquest espai de posada en comú el grup de corres-

ponsals pren decisions pel que fa a les activitats que realitzaran i el que necessiten.

A vore, no és com un temps de i ara tenim que fer, no, mosatros, ara a l'estiu, com n'hi ha més temps lliure, mosatros intentem fer més activitats o més propostes, mosatros també no quedem sempre perquè... és com que cada, per hivern cada un té pues els seus estudis i tot i pues tenim menos temps, però quedem a un... eixos temps quan acordem nosaltres quedar i, entonces ahí ja sí que estem pues una hora o dos, la que falta per a ella actualitzar-mos de tota la informació, i mosatros ja pues adaptar-mos a tot [...].

EA1, 16 anys

Al discurs d'aquesta informant, molt semblant al d'altra persona entrevistada per aquest cas particular, trobem un interès i una iniciativa que s'emmarquen dins de les línies que esbossa la tècnica. També queda espai per a la seua creativitat, especialment de cara a la difusió –propòsit explícit de la figura del corresponsal–, en experimentar altres maneres d'arribar al jovent local.

Pues ha sigut preparar unes quantes activitats, també hem fet una tipo, eixir per el carrer en les motos anunciant un acte que anàvem a fer ací dels videojocs. (...) Les xiques que tenim al grup van dir que podríem anar per les motos en un bafle dient el acte que n'hi ha.

EA2, 17 anys

[H]em fet la motomami, que és una idea que mos va eixir a nosaltres i era, eh, va n'hi haure una cunya i en les motos vam anar per tot el poble, en la cunya per a què, com si fora el afilador [...].

EA1, 16 anys

Aquesta acció informativa, que subratllen totes dues informants, va suposar, segons les seues paraules, un punt d'inflexió en quant a innovació i diversió en el seu mode de fer les coses, amb la recompensa afegida de l'èxit de convocatòria. En general, apreciem que aquest cas s'emmarca dins dels paràmetres de corresponsals, que amb només un any de trajectòria, es redueix a les tasques d'informació i difusió entre el jovent, entre l'espai de joventut i els instituts, encara que es generen espais per a la codecisió.

3.3. Els Consell Joves

Taula 5. Fonaments normatius del Consells Joves

*La participació de les associacions juvenils en la vida social, econòmica i política es canalitza a través dels consells de joventut, regulats per la **Llei 15/2017**, de 10 de novembre, de la Generalitat, de Joventut de la Comunitat Valenciana. Esta Llei estableix que els **consells locals de joventut són els òrgans de representació de la joventut valenciana associada i l'interlocutor vàlid per a l'administració** en tot allò que afecte els jòvens en l'àmbit local.*

Font: EVJ

Pel que fa als Consells de Joventut Locals, no els hem classificat segons l'escala de participació de l'EVJ perquè considerem que no es tracta d'iniciatives que sorgisquen dels grups de joves entrevistats, sinó que, més aviat, suposen la continuïtat d'un llegat que els precedeix com a pràctica de participació juvenil institucionalitzada. S'impliquen i acaben formant part de les Comissions Permanents dels seus Consells perquè fa temps que participen del teixit associatiu dels seus municipis. Representen el relleu generacional i la garantia d'una successió que segueixca amb la tasca de representativitat del Consell.

Val, jo primer vaig entrar, vull dir, vaig participar en les assemblees i en diferents activitats del Consell, com a representant de la meua associació, que és [nom de l'associació] i després de un temps el, eh, me van, com veien que estava motivat, me van proposar col·laborar en diferents activitats, en l'organització de diferents activitats, i quan el president, que era de la meua entitat, s'ho va deixar, em van oferir que jo podria entrar per a la pròxima comissió permanent que és la junta directiva, perquè com sols pot haver un membre de cada entitat. I és entonces quan vaig entrar, com a tresorer, en febrer d'enguany.

EC2, 20 anys

En aquest informant podem detectar trets bàsics i comuns entre Consells de Joventut. Integrar-se en algun tipus d'associació és un element essencial per a poder participar al Consell, atès que la seua funció és ser l'òrgan representatiu de les diferents associacions juvenils del municipi i, com especifica la llei 15/2017, funcionar com a interlocutor vàlid entre aquestes i les administracions. Els Consells són, per tant, espais normatius, institucionalitzats, amb regles que els seus integrants han d'aprendre i respectar per tal de formar-ne part.

Sí, en el Consejo estamos las asociaciones de Quart que quieran y que puedan por requisitos, bueno, normalmente pueden todas. Pues están, emmm, representadas en el Consejo con un máximo de dos personas por asociación creo que es, y después está, dentro del Consejo... Bueno, en el Consejo están muchísimas asociaciones, eh..., Juniors, FADES, Casas de Juventud, Esplais, muchísimas, que se dedican, que tienen una sección joven o que se dedican y van para la juventud. Entonces en el Consejo están representadas y hacemos diversas actividades (...). Y nosotros hacemos diversas actividades, pues tenemos nuestros propios reglamentos internos, nuestra forma de funcionar, por ejemplo, por el 8M hacemos cosas, por el 25N, por el mes del Orgullo, cosas que representan a la Juventud y cosas para juventud, como es Setembre Jove, que al final es una actividad bastante juvenil.

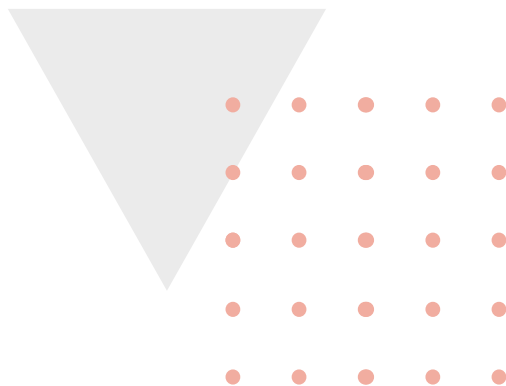
EE3, 17 anys

A l'igual que observem l'espai normatiu en què participen, és possible distingir les i els joves que formen part del Consell en funció dels nivells plantejats en els deu punts que configuren l'EVJ. Certs casos ens remeten als nivells més alts de participació: la cogestió (8) i la gestió parcial (9) de l'organització. Són responsables de dur endavant accions per a fomentar l'associacionisme local, així com de generar visibilitat sobre temes que consideren rellevants. Es reuneixen autònomament i sostenen l'estructura de la qual en són part, tot i que de cara a la feina administrativa que han de realitzar també compten amb l'ajuda de personal tècnic de joventut, bé siga per aconseguir informació o agilitzar tràmits, com ara l'obtenció de subvencions. No obstant això, tornant a l'EVJ, els Consells Joves no serien espais de creació pròpia de normes (nivell 6) ni de disseny (nivell 7). Els i les joves que participen als Consells poden revisar les normes per a modificar-les, així com implementar noves idees sobre les funcions bàsiques adscrites als consells, però parteixen d'un òrgan ja creat, que elles repensen i reformen d'acord a les necessitats que detecten en la seua realitat immediata.

N.: Pues, eh, ara estem reformant els estatuts que són de principis de la democràcia; aleshores és un poc, molt antiquat. Volem transformar-ho i adequar-ho a la nostra, a la nostra època, que els canvis se noten, que hi haja una fomentació de la participació per a què totes les associacions estiguen dins, volem ampliar els requisits per a que totes les associacions del poble estiguen dins i no per seccions [...].

EE2, 18 anys

Els Consells Joves són espais d'aprenentatge de cara al que és la democràcia representativa, llocs on assolir responsabilitats i entendre els mecanismes institucionals per a incidir sobre la realitat local. Tenen un fort sentit polític i les persones que en formen part s'enfoquen en la necessitat organitzativa del jovent per tal d'esdevenir un actor rellevant en la presa de decisions sobre els temes que els afecten i se'ls concedeix d'aquesta manera una veu pròpia capaç de transcendir al món institucional.

4.

El sentit de la participació per a les persones joves: què és, per què ho fan i què suposa participar

Si ens preguntem “per a què”, Romero, Quirós i Buxarrais plantegen que «participar per a afrontar (i transformar) col·lectivament el que ocorre en el nostre context pròxim, convertir-nos en protagonistes comuns dels canvis que percebem com a necessaris sobre la base de les problemàtiques que percebem com a injustes. En definitiva, participar en la construcció del comú i de formes de convivència basades en l’equitat i la justícia social; és a dir, del caràcter democràtic de la societat.» (Romero, Quirós i Buxarrais, 2021). Les dimensions interrelacionades en aquesta definició inclouen el protagonisme infantojuvenil (Gaitán i Liebel, 2011), la cerca d’una veu pròpia (Couch, 2019) i l’empoderament col·lectiu juvenil (Rojas, et al., 2018) per a transformar la realitat social (Basagoitti i Bru, 2002).

Són moltes les recerques que destaquen els efectes positius de la participació en la identitat de les persones adolescents i joves, inclosa la visió d’u mateix com a ciutadania activa amb una connexió forta amb la comunitat. Constance Flanagan et al. (2004), per exemple, subratllen el potencial positiu de la participació adolescent, especialment quan aquesta es dona en contextos heterogenis i de diversitat. També s’han posat en relleu els impactes psicològics que se’n deriven de la comunicació amb altres

persones, el que propicia el desenvolupament cognitiu a través del reconeixement del rol de les altres persones i les seues diferències, gràcies a l'exposició dels sentiments, etc. Ara bé, tal i com demostren Ferreira, Azevedo i Mendez (2012), no tota la "participació" és intrínsecament bona si no es respecten els mínims per a parlar de participació. Branquinho et al. (2019) remarquen com l'interès pels altres i el desenvolupament del pensament crític respecte a la societat és un dels impactes de la participació que es tradueix en una major participació en voluntariat i activitats cíviques, així com en unes expectatives més positives sobre el futur. Al llarg d'aquesta secció s'aborden de manera articulada els elements que dibuixen el sentit de la participació per a les persones joves.

4.1 Definicions de participació

*Eh, buah..., es una pregunta súper compleja porque, al final, también, eh, cada vez que avanzas como en el mundo de la participación te das cuenta de que hay **muchos tipos de participación** y que, eh, los roles van teniendo una importancia distinta. Y creo que, al final, siendo muy idílicos, participar es cambio, es, emm, acción, es... es implicación, igual para mi participar es **implicarte en tu propia realidad** y a la vez la sensación de..., eh, ser consciente de lo que, de que necesitamos a, a la red, no sé si me explico, ¿no? Ser también cons... participar es también ser consciente de nuestra propia... como... ¿vulnerabilidad como seres humanos? ¿Como entender que necesitamos a la comunidad para poder vivir? Es como darnos cuenta, en fin, participar a la vez es como **tomar partido y hacer un cambio**, pero a la vez es aceptar que sin participar no podemos como sobrevivir. No sé, se me viene a la mente ahora. Es que, claro, **cada vez cambio de opinión, ¿eh?***

EE1, 20 anys

A totes les persones joves els preguntarem què significa per a elles participar. Hem obtingut respostes diverses, però al mateix temps connectades entre elles. Aquesta resposta la donava una informant amb una àmplia trajectòria participativa, actualment membre de la Comissió Permanent del seu Consell Jove local. Com altres informants, ella mostrava certa introspecció en la seua definició del que és participar. Entén que participar no és una única cosa, que passa per la implicació de les persones alhora que per la presa de consciència de la vulnerabilitat i la necessitat humana de ser en comunitat. No obstant, també matisa aquesta definició quan afirma que «sent

molt idíl·lics, participar és canvi, acció...», com volent dir que potser aquesta és la intenció encara que eixos no siguen els resultats. Tot i que, durant l'entrevista, emprava amb freqüència la paraula “participar” i que tenia clar que ella participava, no li resultava gens senzilla la tasca de definició.

La reflexió al voltant del concepte de participació és comú entre les joves amb major experiència participativa formal als Consells de Joventut, fins el punt que s'observen respostes similars entre elles.

*[L]a participació, se pot participar, pa' mi, jo la concep, se pot participar de moltes maneres, no?, però jo crec que, al final, la participació és que no sabria com definir-te-la. Pues n'hi han moltes maneres de participar, pot ser, eh, a través d'una entitat perquè tens les mateixes inquietuds i vols lluitar per una cosa, o jo que sé, o a través per exemple de les eleccions també estàs participant, perquè tu també estàs elegint quin és el govern que tu vols o el que siga. Entonces, jo crec que al final la participació és, eh, **prendre decisions** que tu també consideres que són necessàries a través d'una entitat, o dels teus pensaments o d'acudir a manifestacions. No sabria definir-te participació com a tal, saps lo que te vull dir? Perquè a mi a lo millor, per exemple, eh, anar a una Fesjove⁵ sí que significa a lo millor participar, però a lo millor, després, anar a les festes d'un barri, igual és també participar, però a lo millor una persona ho veu una participació de manera diferent, depén de conforme ho veges, aleshores, no sabria dir-te... Sé que n'hi han molts temes de participació, pues està la **directa, la indirecta, la política, la ciutadana, però no sé definir-te com a tal la participació perquè mos l'hem feta tantes vegades eixa pregunta que mai hem sabut una definició com a tal de participació**, sinó que... és un dir “pues n'hi ha ciutadana, n'hi ha política, n'hi ha indirecta, directa i...*

⁵ La Fesjove és la fira de l'associacionisme juvenil que se celebra anualment a Xàtiva.

Però, clar, mai ho acabes de definir. Me'n recorde que mos preguntaven "fer un concert en una no sé què, és participar?", pues depén, si és un concert perquè a lo millor n'hi ha alguna reivindicació darrere pues igual sí, però si és un concert d'unes festes d'un poble pues igual no se considera participació. (...) No sé què dir-te la veritat sobre això.

EC1, 27 anys

Resulta interessant observar que com més participen, menys clar tenen el que és participar i més elements incorporen al concepte de participació. L'experiència participativa extensa condueix a negociar el que entra i no entra dins de la paraula, fet que contribueix a ampliar-la cada vegada més. Darrere de moltes de les respostes (de joves que formen part de Consells) també es palesava una reflexió col·lectiva al voltant de la praxis participativa i dels seus límits.

D'altra banda, les informants que formaven part dels Consells van ser les úniques a introduir explícitament la participació política i, en especial, la que té a veure amb la política representativa i institucional. De fet, part del seu dubte respecte a la definició de la paraula, com es reflecteix en aquesta altra informant, rau en la relació que té una acció o una iniciativa (com fer un concert) amb la reivindicació política. Açò la porta a excloure de l'equació actes festius, excepte si el seu contingut té un transfons manifestament polític.

Podem afirmar que la manera com s'hi acosten al que és participar és (en tots els casos estudiats) indissociable de la seua praxis participativa, guiada, en aquest cas, pel coneixement de les vies institucionals per a fer-ho.

[N]'hi han tantes definicions de la paraula participar, supose, pa' mi és com **cedir el teu temps en algo en el que creus** i donar suport a eixe objectiu en el que creus, eh, de qualsevol forma, (...) estar present en eixa associació en la que tu cregues, lo més que pugues, el també, interactuar en gent que creu en lo mateix que tu.... N'hi han tantes formes de participació que no sabria com definir-ho, tindre sols una definició. Sí que està la de diccionari de tota la vida i lo que la llei entén per participar, però per a mi és... prou gran i divers com per a poder definir-ho d'una manera que toca, d'una sola manera, perdó.

EC3, 23 anys

Altre tret compartit pels informants dels Consells de Joventut locals és el fet de «creure» en la participació, que podem interpretar com quelcom que es fa malgrat que els resultats no sempre siguen visibles i malgrat l'esforç invertit i que requereix gairebé «d'un acte de fe» per a què les persones implicades no deixen de participar, amb resultats o sense ells. També podem relacionar-ho amb el voluntarisme de l'acció de participar: que participar siga un acte voluntari era una necessitat de la que se'n feien ressò la majoria dels discursos de les informants.

(...) **Implicació**, al fi i al cap, t'has d'implicar un poc, ja pa' participar perquè si no fiques de la teua part, les coses no tiren per avant, entones jo diria que implicació.

EF2

[J]o diria també **implicació**, és com... No sé, tindre pues eixa, ganes de voler fer algo i pues que participar en eixe projecte et faja també, no sé, t'aporte a tu algo... Sobretot, per a mosatros, va ser pues això, eh... **teníem ganes** de participar en això perquè sabíem que això mos aportaria pues, eh... tindre com... al tindre eixe **al-taveu**, pues aportar als demás... És que no sé com explicar-ho, però aportar als demás informació que saben que ells no saben, entonces és com... A mi m'aportava al menos tranquil·litat, saps?, informar de temes que mos ho conten aixina per la cara dos minuts i au.

EDI, 19 anys

Ací farem un incís en les formes generals de respondre a les preguntes, en concret des d'on es pensa. En la majoria d'entrevistes trobem un ús altern del «jo» i del «nosaltres». S'opta per la primera persona del singular o la primera persona del plural en funció de l'enfocament de la persona i no necessàriament de la pregunta formulada. Algunes informants tendien més a contestar sempre des d'un plural assumit, fet que denota un fort sentiment de pertinença grupal i un pensament col·lectiu o col·lectivitzat. D'altra banda, reconeixem en aquesta darrera informant termes que es repeteixen en altres entrevistes: *implicació*, entesa pràcticament com a sinònim de *participació*, en al·lusió al compromís que connecta al seu torn amb la voluntat de cedir part del seu temps; *tenir ganes* sembla evident, però és també imprescindible per a formar part de qualsevol iniciativa o acció concreta, la necessitat que desperte l'interés de la persona, ja que així li dedicarà el que considere oportú de manera voluntària. En aquest cas, en contrast amb les xerrades fetes per persones adultes sobre temes que són importants per a joves, l'interés de la informant passava per poder acostar eixa informació a les seues iguals des d'una perspectiva jove.

Atès que la forma en què es participa no es pot separar de com s'enuncia el que és participar, ens trobem amb diferències significatives entre les informants. S'aprecia un trànsit entre la participació entesa moltes vegades com un treball que suposa cert grau de

compromís fins a la seua percepció com una forma diferent de passar-ho bé que requerix d'una implicació mínima i et porta a conèixer gent. Els casos amb menor trajectòria i autonomia tendien a remarcar que participar és «passar-ho bé», mentre que aquells en què el grup invertia més temps i funcionava més autònomament en la presa de decisions i en el disseny del projecte, es destacava la implicació necessària per a dur-lo endavant.

Jo crec que és molt voluntari, ah i no m'ha molestat en res ni fer cap de cosa ni... A mi no m'ha molestat, és voluntari, és tot ganes, si tens ganes... Perquè no és res pesat, ni res, és perquè tu vols i voluntari, fàcil, bé, està bé.

(...)

[S]i vols entrar és voluntari, no està ningú obligat, ho fas perquè tu realment és lo que tu vols fer i ningú té que dir-te ni sí ni no, eres tu, si tu penses que tu vas a participar i vas a passar-te-ho bé, perquè lo important és participar i fer-ho voluntari, si tu creus que vas a fer-ho, pues avant, aquí ningú va a dir-te ni que no ni que sí, al revés, tots estarem contents de que entren una persona nova i fer relació amb persones noves, però si tu creus que vas a estar ahí soles i no vas a estar, no vas a posar la teua part, pues per això no cal que que estigues.

EAI, 16 anys

Sí, va ser. Un dia, tot, de 10 del matí a 10 de la nit, 12 hores seguides, no vam pa..., vam parar per menjar mitja hora, va ser molt terrible, però el dia antes va ser pitjor per els nèrvits, per... jo ja pareixia que estiguera treballant.

ED2, 18 anys

Tot i que en alguns casos les definicions no es diferencien tant, la forma d'omplir-les de contingut sí que són distintes. Així, de la nostra anàlisi es dedueix que algunes informants no havien realitzat una reflexió profunda del que significa participar, però, a nivell personal i grupal, el seu era un grau d'implicació elevat que les havia fet «treballar» moltíssimes hores i, fins i tot, entrar en conflicte amb persones del grup per no implicar-se tant en el projecte. Els diferents nivells de compromís no sempre s'entenen quan atenem al pes que el projecte té en la vida d'unes i altres persones.

La majoria de les informants percebia el compromís com indispensable per a participar. Fins i tot en certs casos on l'exigència de la iniciativa era menor també es recalcava la seua importància, fet que entrava en contradicció amb aquest «passar-ho bé» que enuncien. Així, el compromís suposa que encara que no sempre siga divertit, cal invertir un mínim de temps i esforç en la iniciativa siga del caire que siga.

Jo crec que sí, perquè quan anem és com que estem preparant coses, estem fent coses, entones si en eixos moments no venen, tampoc, si vens en el moment que ja és lo divertit, tampoc és aixina, perquè a lo divertit tots volem anar i tots mos ho passem bé, però antes també n'hi ha que pensar entre tots; i si no vens en eixe moment, pues tampoc ajudes molt, la veritat.

EAI, 16 anys

*Jo sí que he vist al pas d'estos anys, que a primer, com no teníem casi deures, casi exàmens, no eixíem de festa, teníem moltes més ganes de fer estes activitats perquè ere com una cosa que, a part del cole i dels pares, una cosa diferent, però ara que tenim exàmens, que estem a primer de **Batxiller**, és com que cada vegada tens menos ganes, no? També deu ser les hormones, entonces és normal que molts joves no vullguen participar, però és que, clar, si no participem natros, **qui participarà?** Si no n'hi ha gent a **estos pobles**, entonces dius: "Pues tinc que fer un poc d'esforç en anar perquè després m'ho passo super bé", encara que tinga que haver quedat quatre dies... en un any! pa' organitzar el camp de voluntariat, después eixos tres dies d'estiu m'ho he passat super bé en les meues amigues, **sense pares**, és un esforç que val la pena.*

EF3, 16 anys

Aquestes dues informants, que pertanyen a grups amb una baixa exigència participativa, subratllen la importància d'adquirir un mínim de compromís. Al darrer cas, EF3, analitza breument per què molts joves no volen participar i ho atribueix al context d'estudis i a la idiosincràsia adolescent, si bé, alhora, recalca la importància que les persones joves participen al poble renunciant a un mínim del seu temps. En aquest cas, la dimensió territorial de poble i comarca estava més present en els discursos d'aquestes joves informants, a que provenen de pobles menuts de l'interior de Castelló. Així, perceben que la seua participació és clau per a l'entorn, un component necessari per a explicar-se: la connexió entre pobles amb baixa densitat de població, conèixer-se entre joves i donar vida als pobles, sense la mediació necessària dels pares (per al transport) i fora del context obligat dels estudis.

A les altres perspectives, se suma la de l'enfocament de la participació passiva, pensada des d'una verticalitat organitzativa: un grup munta una activitat per a què altres joves «acudisquen» i la consumeixen. En aquest cas, la participació té una mesura concreta que

és l'èxit o no de la convocatòria. Així, participar s'entén com un oci dirigit en el qual «participa» la gent amb la seua assistència. Aquesta percepció del que és participar també estava present en el discurs de les tècniques que analitzàrem al 2022. Es tracta d'una participació de baixa intensitat, passiva, basada en la resposta a una convocatòria, on les assistents intervenen en una activitat proposada des de dalt.

Pues que la gente se implique en las actividades que hemos hecho (...). Un poco las encuestas nos arrojaron un poco de esa manera participativa de qué es lo que querían.

EB2

EB2 fa referència a una participació que evoca més un oci de consum i cita l'enquesta com l'eina que recull l'opinió de les persones assistents que, en aquest cas, van acudir a les jornades de jocs de taula i de rol que va organitzar el grup per al municipi. S'expressa des de l'experiència immediata que ha viscut i així és com sembla construir la seua idea de participació. No obstant, al discurs d'aquest mateix informant també apareixien altres elements que al·ludeixen a una participació més activa i propositiva (la del propi grup motor de l'esdeveniment).

En conclusió, podem afirmar que la idea que tenen les joves del que és participar va lligada a la seua praxis i a través d'ella es configura i esdevé més complexa. La materialització de la participació, la seua concreció en la realitat, és el que li atorga raó de ser en els discursos de les joves, més enllà de l'abstracció del concepte. Més enllà de la confusió en quant al terme, roman la pràctica.

4.2. Per a què serveix participar

Perquè és com si la gent de repent veguera que servia per a algo ser corresponsal, delegà, mediador. I vegueren algo diferent, i que en les tutories posaren Desenllaçant... Jo trobe que va fer un canvi, además que la gent sentia confiança en mosatros, a mi això de la xiqueta em va passar en primer de Batxiller i, en el programa, al meu personatge li passa això i ella m'ho va dir perquè pensava que era veritat i a mi això em... Vull dir, jo he notat molt de canvi en això, també, fem reunions tots els corresponsals i mosatros sempre estem orgullosos de soltar que hem fet Desenllaçant i tot el món es queda flipat perquè és fer algo, ¿saps? és GUAU

ED2, 18 anys

Participar per a les informants d'aquest estudi, és, d'una forma o d'altra, causar un impacte, generar un canvi i, sens dubte, valoren la utilitat de la seua experiència. Prendre partit, participar com a joves, ha comportat unes sèrie de conseqüències per a la seua realitat, a més dels aprenentatges i vivències que se'n duen amb elles.

4.2.1. Una veu pròpia

A l'hora d'avaluar la utilitat de la participació, trobem cohesió en les respostes brindades per les informants. Existeix una coincidència general, especialment pel que respecta a la participació jove, en quant que els atorga una veu pròpia que defensa els interessos i és capaç de combatre els prejudis que s'originen en les mirades adultocèntriques. A través de la participació, les joves poden armar-se amb un altaveu que els permet parlar i fer-se escoltar en aquells temes que els importen i els afecten específicament.

A vore, jo crec que al final és, serveix també per fer-nos escoltar, per escoltar també als joves i fer-nos visibles de cara a la societat i de cara a les institucions també, no? Perquè jo crec que al final la joventut té molt que dir i molt que demostrar perquè, eh, som una generació que està molt preparada, que té molts estudis, però som una generació que els costa molt accedir als nostres llocs de treball, inclús fer el nostre projecte de vida. Aleshores, crec que és una manera de fer vore a les institucions que la joventut estem ací (...). Jo crec que la participació jove és saber més on bé donar-nos a conèixer i escoltar també la veu dels joves que a dia de hui jo crec que és molt important i, per tant, s'ha de tindre en compte, més en compte encara als Consell de la Joventut i a les entitats també que lluiten per lo que volen.

EC1, 27 años

Pues para conseguir muchísimas cosas, ya he visto que se puede hacer, pues hoy ha sido el JoaFest, pero mañana, ¿quién te dice que no sea una expo manga? Se pueden hacer muchísimas cosas ahora que... ¡tenemos el poder!

EB3, 19 anys

Aquestes informants destaquen punts que, tot i que de forma distinta, es repeteixen en la resta. D'una banda, com ja s'ha apuntat, el jovent, al participar, desplega una veu pròpia. És necessari disposar d'aquesta veu, fer-se escoltar, tenir capacitat d'articular demandes col·lectives que afecten el jovent. La conseqüència lògica tot açò és prendre consciència que és possible que aquestes demandes es materialitzen en plans d'acció a través dels quals aconseguir el que persegueixen, ja que elles mateixes impulsen la iniciativa.

4.2.2. Contribuir al bé comú

Pues, apart d'aprendre unes altres coses, o de divertir-te fent unes altres activitats, eh, d'ajudar a la gent, que ho està fent.

EF3, 16 anys

Pues a mi és que m'agrae molt, entonces jo m'ho passo molt bé, a mi m'agrae moltíssim fer açò, ajudar també altra gent, estar en altra gent, perquè hem conegut a molta gent d'ací, mos hem fet molt amics, i jo és que m'ho he passat molt bé sempre [...].

EF1, 16 anys

Moltes de les informants coincideixen –especialment les informants dels casos amb menor grau de compromís– en el fet lúdic de participar, en la possibilitat de passar-ho bé fent alguna cosa diferent que, de pas, podia ajudar l'entorn i servir per a convidar més joves a participar. Trobem ací que les joves descobreixen que, fora de l'àmbit normatiu dels centres educatius i de l'oci habitual amb amigues i amics, poden generar-se aprenentatges i punts d'unió amb els iguals, en imbricar-se en una iniciativa que les transcendeix. Gràcies a l'esperit voluntarista, cultivat per la tècnica de l'IVAJ, que les incita a posar-se al servei d'altres, ja siguin infants o gent gran, senten la seua utilitat respecte al conjunt social.

4.2.3. Oci alternatiu al consumisme

Com ja hem exposat anteriorment, les diferències entre casos i entre informants en quant a edats i trajectòries participatives també marquen la seua percepció o projecció a l'hora d'entendre la participació. És el cas de les joves de major edat que ja estan en el mercat laboral.

A ver, yo creo que más en la gente que pueda participar y tal, porque a lo mejor se ponga más gente en el grupo de embajadores⁶ y se llega a hacer más cosas, eh... cosa que estaría excelente, porque sería... cosas que hacer fuera de trabajar y deprimirte en invierno, em..., estaría bastante bien.

(...)

Y aquí imagínate que hay calles que son todas un restaurante junto a otro restaurante, junto a otro restaurante, con otro restaurante, y giras en la esquina y tienes otra calle igual. Es horrible. Esto es casi todo

⁶ És una figura similar a la de corresponsal, però adreçada a animar a les joves majors d'edat a vincular-se amb l'espai de joventut.

hostelería de una forma literal, o sea hay... habrán siete tiendas o ocho de cosas que no son hostelería en media ciudad y ya así, ferreterías, cosas de herramientas o de pintura, o electrónica o cosas así, tienes que irte casi a las afueras del pueblo, para conseguirlo. Pero todo lo que es la zona urbana del pueblo... está plagado de restaurantes, es absurdo. Hay farmacias porque deben haber farmacias, porque si no, serían restaurantes también.

EB1, 24 anys

Participar és també, des d'aquesta perspectiva, un punt de fuga mitjançant el qual escapar de la roda del temps productivista que remet al cicle continu de treballar per a després descansar a casa i *deprimir-se*. Sortir del circuit de treball i consum gràcies a la socialització amb persones amb qui comparteixen interessos i aficions era quelcom apreciat pel grup al que pertany aquest informant. Hui en dia, després de les jornades de joc organitzades a l'estiu, gaudeixen d'accés a l'espai de joventut on es reuneixen per a jugar jocs de taula i de rol cada setmana. Així, han aconseguit esmenar la carència amb què es trobaven abans d'organitzar-se com a grup: disposar d'un es-

pai propi on compartir el temps entre iguals i sense haver de recórrer al consum en locals d'oci comercial. I ho fan a un entorn pensat per al consum i per al flux de turisme que envaeix estacionalment la població, cosa que genera un escenari de treball precari i un paisatge hivernal desèrtic. La perspectiva crítica d'aquest informant és clau per a entendre la seua necessitat d'activar-se front a una realitat amb la qual volen trencar:

Y nosotros dijimos: "Pues, oye, montamos un festival de juegos de mesa y de rol a ver si viene gente y si hay gente en Denia que le guste eso aparte de mis amigos". Y... empezamos a proponer, pues qué sacar. Porque sí que es verdad, en Denia hay un dicho, o un mal dicho, de "es que en Denia no hay nada", para... para la gente joven. No hay nada, y yo digo, pues mira, me quedan cuatro años de juventud legal, entre comillas, que "juventud" es desde los doce hasta los treinta y pues yo, en general, me he propuesto por lo menos los cuatro años que me quedan a mí, seguir con la iniciativa porque vinieron unas trescientas personas en dos días.

EB2, 27 anys

4.2.4. Materialitzar les idees: això ho he fet jo

En la mateixa línia, aquest altre informant del mateix grup volia canviar la realitat del municipi i aquesta perspectiva desmoralitzadora que «no hi ha res». Van començar a visualitzar aquest canvi com un repte assumible col·lectivament pel grup d'amics, molts d'ells integrats a l'associació i connectats amb la tècnica de joventut, que era la peça que faltava per a marcar la diferència.

Una qüestió fonamental per a totes les informants d'aquest estudi i que serveix com a motor d'acció de la participació és testimoniar com l'esforç organitzatiu del grup es materialitza d'una manera concreta, com va més enllà del grup i causa un impacte en l'entorn immediat.

Yo, por mi parte, yo cuando vi la puerta, cuando el primer día, yo vi tanta gente..., yo casi me echo a llorar. Es decir..., hostia, hostia lo que he logrado. Es que ha venido gente. Ha venido gente, o sea, esto lo he hecho yo y ha venido gente.

EB2, 27 anys

De estar haciendo cosas y verlas hechas o materializadas. Es un subidón de todo.

EB3, 19 anys

*[H]em fet un grup, hem començat a treballar en un grup, que això no havíem fet mai, hem consolidat una cosa molt xula que s'ha quedat ací en Bellreguard i que va a rodar per tots els llocs **i que s'ha fet ací en quatre nïñatos de poble** que no saben què fer en la seua vida, és que és aixina. I en els pobles, per lo menys en el meu poble, en alguna vegà, de fet un xic regidor (...) em va cridar per a què participara en una activitat que anaven a fer en els instituts. Vull dir que s'ha quedat, d'alguna manera, la gent ho entén i sap lo que és i a partir d'ahí mos criden i mos diuen "mira tu que has fet açò, tal".*

ED2, 18 anys

Observem com les persones joves informants d'aquest estudi reflecteixen l'impacte que suposa per a elles haver participat, com afecta la seua emotivitat el fet d'haver tingut repercussió en el seu entorn. És a dir, exercir una certa capacitat de canvi, de repercussió o convocatòria en el seu entorn immediat suposa un motor d'avanç i assegura que es genere suficient il·lusió com per a què el grup sobrevisca. A fi que la participació del grup es mantinga, resulta essencial que els seus membres puguen apreciar com l'acció grupal plantejada es manifesta en la realitat i transcendeix el propi grup. És aquesta repercussió real la que en garanteix la continuïtat i una renovació del compromís del grup més o menys formal, així com la crida d'altres joves, bé siga en unió amb el grup existent o creant un grup nou amb iniciatives pròpies.

[V]es que llenas [el centro de juventud] con gente que viene a escuchar lo que tú tienes que decir y lo que otras jóvenes a las que tú estás ayudando tienen que decir, pues, al final, cala. Dices: "Esto está funcionando, quiero seguir participando en esto, quiero seguir viendo cómo la gente me está escuchando o está escuchando mi voz de la forma en la que antes, pues a lo mejor no la estaban escuchando". Entonces, la verdad es que sentirse escuchada o sentir que tú estás transmitiendo un mensaje, yo creo que es una de las cosas más importantes para seguir participando, seguir asociándote.

EE3, 17 anys

4.2.5. L'impacte en l'entorn i el compromís

*Pues per a...Tots volem canviar el món, no? De ficar el nostre trosset de nosaltres mateixos de algo que hem fet i pues que ajude un poc a canviar el món. Pues trobe que és això, que en certa part, eh... Ja no sols els corresponsals, sinó altres persones que fan altres projectes, fan algo que ajuda a la societat, que en el nostre cas ha sigut fer el programa i **que gent es sentira identificada**, que gent se informara de certes coses que no sabia, de poder parlar en persones i fer entendre que no està com bé la seua forma de pensar, que no, jo què sé, que ser transsexual no era una cosa de jo què sé, que ser feminista no és voler anar contra els homes, que ser racista, encara que tingues un amic marroquí també pots ser racista... Pues coses aixina, no sé, crec que, **al final, és poder fer algo**, ja siga una cosa xicoteta com una cosa molt gran, però que no sé, **voler ajudar**, més que res. I pues al ser més joves i tal, entendre com està anant la societat, sobre tot per a nosaltres, en... tema d'aplicacions tipo Tik Tok, Instagram, etc. Identificar què va mal i fer algo per a poder ajudar a que no estiga tan mal.*

ED3, 16 anys

Cal destacar que les joves participen buscant aquest impacte en el seu entorn, volen causar un efecte sobre els altres, aportar alguna cosa que senten que falta a la seua realitat, acostar-se a altres joves... Tot això es resumeix en molts dels discursos com «voler ajudar», però més enllà del voluntarisme ens trobem amb necessitats pròpies dutes al pla col·lectiu que despleguen un pensament social en el context on s'ubiquen i des d'allò que fan. En aquest sentit, veure les seues idees i iniciatives realitzades no és més que ajudar els altres, ocupar el seu temps en una cosa en la qual creuen i que sorgeix

d'una preocupació compartida amb les companyes organitzades. Analitzen la seua realitat i pensen com fer per a canviar allò que no els agrada, valoren què és el que necessiten. I és gràcies a eixa voluntat d'ajudar a la qual al·ludeixen, afavorida pel suport de la tècnica de joventut, que «quatre niñatos» són capaços de deixar la seua empremta allà on viuen. És a dir, que es converteixen en referents per a altres persones joves. Necessitaríem entrevistes, en aquesta ocasió a la joventut que s'ha beneficiat d'aquestes iniciatives, per a mesurar l'impacte real entre iguals als contextos on han desplegat les seues accions. No obstant això, intuïm la potencialitat que implica el fet que les persones joves passives s'identifiquen amb les que estan actives, involucrant-se en algun tipus d'acció o projecte local.

[J]o crec que sí que hem, altra gent del nostre entorn i que segueix el que fem el Consell, gent jove, sí que hem fet de transmetre més aquesta visió crítica, no crítica en el sentit de dir "açò està mal", sinó crítica en el sentit de replantejar-se les coses, sobre el tema de la joventut, degut a que molts companys antes no s'estranyaven de la seua situació i després, gràcies a donar visibilitat a altres situacions similars, comencen a vore que no és una cosa personal, sinó una cosa col·lectiva en este cas, de ser jove.

EC2, 20 anys

A més, l'articulació de les iniciatives joves pot ajudar a trencar amb les jerarquies de cara a resoldre problemes o fer que la seua veu siga escoltada. Tenir referents entre les seues iguals a les quals poder acudir sembla que els dona certa facilitat per a poder explicar-se.

[D]espués, al dia següent..., eh, mosatros tenim una saleta baix que és com la sala de Maribel que diguem, però es la nostra per a reunir-mos i a lo millor a l'hora del pati baixàvem per si a cas algun xiquet necessitava algo de..., ja no de profes, sinó de alumnes per a què..., perquè alumne i alumne s'entenen millor que alumne i professor. Pues después del programa sí que va haver moltíssima gent, sobretot xiques, que venien a... a fer-mos consultes. (...) [M]os veien i de repent algú de... estava jo pues soles i caminant a la meua classe i una xiqueta me deia: "a l'hora del pati puc baixar no se què", i jo: "claro, mosatros estarem ahí", i pues baixaven, però a parlar-nos de moltíssims temes, que si no sé qui en una relació tòxica en no sé cuantos, que si lo del acoso sexual, que si a vore com puc parlar d'açò en algú que no siga els meus pares, o al revés, vull parlar d'este tema en mos pares, però no sé com, vosaltres sabeu com...

ED1, 20 anys

Pensem que aquesta situació, encara que sols l'hem observada en un cas, és no sols ressenyable, sinó desitjable, especialment quan ens referim a joves menors d'edat davant els quals les posicions adultocèntriques (d'autoritat) poden generar major distància generacional. Per a les joves, aconseguir espais propis i segurs on tractar els temes que els preocupen i saber-se escoltades i aconsellades per les seues iguals resulta, si més no, emancipador.

4.2.6. Trobar-se, conèixer-se i fer xarxa

Altre dels aspectes que es fomenten en la participació i que moltes de les informants destacaven és el fet de conèixer altres joves, de trobar-se en situacions més enllà de l'institut i compartir el temps entre iguals. L'aspecte territorial pren especial rellevància quan es tracta de joves que viuen a poblacions menudes, on involucrar-se en iniciatives pot redundar en l'ampliació del seu univers social.

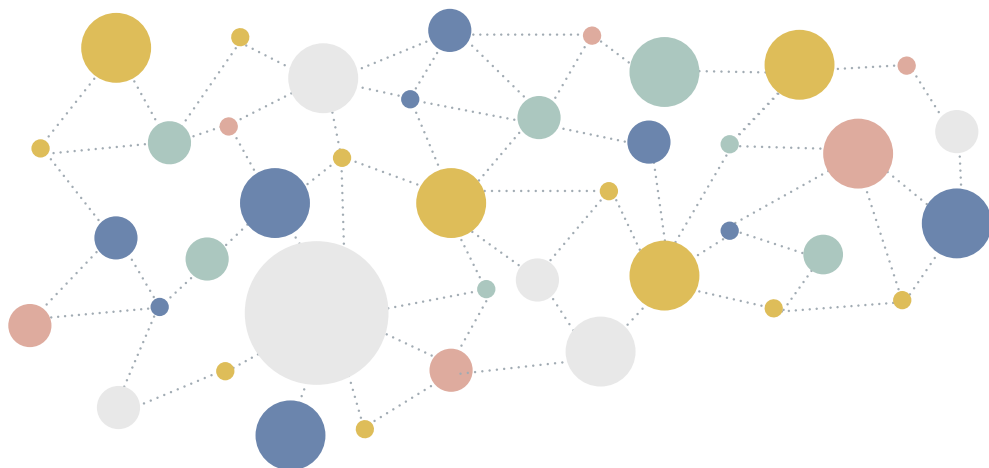
Pues fer moltes amistats, això sí, moltes amistats que, clar, jo porto 4 anys fent açò, la gent que vaig conèixer fa 4 anys, encara mos portem molt en eixa gent, venim ací tots junts, seguim coneixent altra gent, és que mos ho passem molt bé, no sé molta alegria, i...

(...) [N]'hi ha gent que t'emportes pa' sempre, perquè damunt te vas a seguir veent en eixa gent perquè, a vore, som de diferents pobles, però estem molt prop i, bua, després te portes super bé, quedem i això, està molt bé. Jo crec que la gent és lo que t'emportes, la veritat.

EF1, 16 anys

Jo crec que les trobades són més pa' conèixer gent i tindre més confiança. Jo tinc amics a Morella, que hem conegut a partir de les trobades, i que són uns amics súper bons que lis pots contar lo que sigue (...). Sí, hem fet molt bones amistats, encara que, ahí a Atzeneta que mos veem a lo millor una vegà a l'any, de trobades, és com que sempre som amigues, com que no passe el temps.

EF3, 16 anys

Com que és tracta d'una comarca amb baixa densitat de població, les joves d'aquest grup dels Ports valoraven haver-se implicat com a corresponsals, ja que això els havia permès conèixer altres joves mobilitzades i que compartiren temps amb elles a espais diferents gràcies a les trobades. Aquests nous llaços d'amistat, aquest factor humà és justament al que major importància concedeixen les informants de dos dels casos estudiats. Podem apuntar també que socialitzar guanya major relleu per tractar-se de joves menors d'edat amb poques possibilitats de moure's independentment. A més, l'esclafit pandèmic de la Covid-19 va paralitzar les seues vides justament en el moment d'expansió dels seus cercles socials. Encara que aquesta interrupció de la vida «normal» no aflora als discursos de les informants menors, entenem que és un factor que, així com va passar amb la resta de la societat, ha condicionat les seues vides en aïllar-les temporalment dels seus iguals.

A mi, especialment m'han agradat més les trobades que hem fet. (...) He socialitzat amb més gent. I mos ensenyen moltes coses en els tallers que fem en les trobades (...). [P]rou gent que també he quedat en ella i m'ha quedat en el contacte seu.

EA2, 17 anys

Aquest altre informant, oriünd d'una població més gran, també destaca les trobades⁷ que s'organitzen a nivell comarcal i provincial amb l'objectiu de connectar les joves corresponsals i fomentar l'intercanvi d'idees des de les diferents experiències participatives. Dins dels discursos de les persones joves menors, la possibilitat de socialitzar amb altres joves de diferents municipis resulta un clar incentiu de cara a convertir-se corresponsals al seu territori.

[Q]uan vam estar allí en gent d'altres puestos i és que va ser una experiència molt bonica i no sé, vaig vore que érem una barbaritat de gent, moltíssima gent, però, no sé, tots estàvem allí per lo mateix i per ganas de crear coses noves pa' la joventut i en, pues en els mateixos propòsits i va ser un viatge molt xulo, i ahí sí que vam aprendre moltes coses.

EF2, 18 anys

Un aspecte que emfasitzava aquesta informant és la impressió que li va fer sentir la potència col·lectiva que suposava formar part d'unes trobades amb corresponsals de molts territoris. A partir dels discursos arreplegats, observem com aquestes trobades fomenten el sentit de pertinença de les joves respecte al seu territori i respecte a la joventut que es mobilitza, incentivat a més pels llaços d'amistat.

4.2.7. Impacte als pobles

Als discursos d'informants de territoris amb baixa densitat de població, s'aprecia l'impacte que pot generar el fet que les persones joves s'organitzen i tinguen una presència pública, ja que contribueixen a

⁷ Les trobades de corresponsals es realitzen a diferents nivells territorials i també poden ser organitzades pel jovent del municipi que fa d'amfitrió de la trobada. En els discursos de les joves menors aflora la importància del seu paper com a espais de socialització. Enguany ha sigut la primera vegada que s'ha celebrat en tot l'àmbit peninsular, incloent joves de l'estat espanyol i de Portugal.

donar vida als entorns rurals, alhora que combaten els prejudis sobre la joventut i augmenta el seu sentit de pertinença al territori.

Jo crec que sí perquè hi ha vegades que és com que n'hi ha una imatge mala de natros, en plan de que no fem res, de que estem tot el dia fent el tonto, de que estem pel carrer sempre i tal i jo crec que açò es com que fa vore a la gent que estem implicats en el nostre poble i mos agrade molt açò i volem ajudar, i volem fer coses també per divertir-nos òbviament, però també per ajudar a la gent, no sé.

EF1, 16 anys

Els canvis de perspectiva que indueix la participació de les persones joves no sols són capaços de modificar la mirada adulta cap al jovent dels pobles, sinó la pròpia mirada de les joves respecte als seus pobles.

Pues jo, per exemple, antes pensava que al poble que no podien fer certes coses, a lo millor, com a la ciutat o lo que fora, o que sempre mos faltaven coses al poble i a partir de tot açò, me vaig donar conte de que si organitzes coses i fiques de la teua part i treballes en açò i t'impliques per la gent del poble i això, que se poden fer moltes coses... I que en veritat tenim de tot, que organitzant coses i preparant se pot fer tot.

EF2, 18 anys

En el discurs d'aquesta informant veiem com, per a ella, es produeix un canvi de percepció pel fet d'haver participat en diferents iniciatives a la seua comarca. Parteix d'una visió del poble com un espai ple de limitacions en comparació amb la ciutat. Tanmateix, la consciència que existeix l'opció d'incidir en la realitat del poble per a suplir les seues mancances suposa un gir en la seua perspectiva respecte a les possibilitats dels pobles.

5.

Aprenentatges de la pràctica participativa

En aquest apartat analitzarem els diversos aprenentatges que les joves exposaven en els seus discursos. Encara que trobem moltes similituds entre les informants, hem d'assenyalar una vegada més que els punts de divergència i la seua manera d'aprofundir depenen dels temes i del fet que les seues trajectòries participatives són diverses. A més, l'edat és un factor que també hem de tenir en compte.

No obstant, podem afirmar que, en tots els casos, participar implica un exercici d'empoderament, ja que les joves, en cadascun dels processos participatius que han viscut, han pres consciència d'elles mateixes d'una forma com no ho havien fet anteriorment. Existeix un abans i un després. El que ocorre a mitjan camí és que descobreixen el potencial de participar: adquireixen una veu pròpia, elles són les que millor saben el que necessiten, elles mateixes són capaces de transformar la seua pròpia realitat. I han descobert i han posat en pràctica les vies d'actuació existents, coneixen les possibilitats.

*Pues yo creo que lo que más he aprendido es que las cosas sí que sirven para algo, yo que sé, trabajar mucho y implicarte mucho en algo, tiene sus resultados y aunque cueste mucho a lo mejor asumirlos o que a la primera no te salga o la segunda, ¿no? Yo creo que trabajar en algo y poner tu esfuerzo en algo, sí que creo que tiene sus recompensas y se puede ver. Y yo creo que, al final, hay gente que te va a ayudar, hay mil formas en las que tú puedes ser escuchado y yo al principio no hacía las cosas porque decía: ¿para qué? Pero ahora he aprendido que si quiero hacer algo o siento que algo tiene que ser escuchado y puedo hacerlo, yo lo quiero hacer y lo voy a hacer porque es para lo que está todo esto... Todo esto está para esto y siento que es algo que tiene sus frutos y, jopé, yo, no solo ver cómo cambio o cómo hablo con gente y me entiende, sino también sentirme orgullosa de que estoy haciendo un proyecto que está sirviendo para algo. Y yo eso lo he aprendido, he aprendido a hacer las cosas y no ponerme tantos límites de cómo van a pensar los demás, también o como... Ay, **“estás trabajando gratis”**, o estoy haciendo esto, pues... ya he aprendido a no ponerme tantos límites y a mí misma porque, al final, los límites que me ponían los demás no eran tan fuertes como los que me ponía yo misma. Y he aprendido, pues un poco a quitarme esos límites y a decir: “si quiero hacer algo lo voy a hacer y voy a trabajar en ello”.*

EE3, 17 anys

Aquesta jove brindava una reflexió dels aprenentatges que li havia aportat el fet de participar. A ella, que en el moment de l'entrevista era integrant de la Comissió Permanent del Consell Jove del seu municipi, participar l'havia ajudat a superar limitacions que sentia que s'autoimposava. Identificava també les limitacions d'una societat on és difícil pensar-se fora de les lògiques productivistes («estás trabajando gratis») i en la qual participar xoca amb la visió genera-

litzada del que és útil. Havia travessat una etapa d'escepticisme respecte a la participació: dubtava de la possibilitat d'ingerir-se en el seu entorn i modificar-lo («¿para qué?»). Per oposició a eixe punt de partida, la seua experiència participativa havia estat transformadora, reconeixia un esforç que no es traduïa en una recompensa immediata, però que acabava «donant els seus fruits». La seua participació es vehiculava a través del coneixement de les vies participatives del seu context: associacions d'educació no formal i el Consell Jove local, ferramentes totes dues amb què fer que s'escolte la seua veu.

*[Formar part del Consell ha sigut] una escola ciutadana de participació general, aleshores, no ho sé, jo ho valore molt positivament, és el que et comentava abans, jo vaig començar i jo no m'imaginaria mai que anara a fer un discurs davant a lo millor de dos-centes persones dirigint un discurs, o per lo que siga. I jo crec que el fet eixe de que tu mateixa **trenques les teues pors**, bueno, les teues pors o de que te dones compte que sí que eres capaç i d'explicar-te en públic, etc., això també t'ajuda molt, jo ho valore molt positivament (...). He adquirit molts coneixements i crec que, a hores d'ara, continue aprenent també cada dia, eh, més coses també del funcionament del Consell i de la pròpia administració, aleshores jo crec que per a mi és un aprenentatge que m'ha portat de dir inclús, el cuquet este de... I com seria participar a lo millor en altra entitat? O... tal, saps?*

EC1, 27 anys

De nou, detectem similituds en les experiències participatives de les informants dels Consells de Joventut. La forma d'expressar-ho d'aquesta informant és més concreta encara que l'anterior, matisada potser per la seua diferència d'edat i una trajectòria participativa més extensa. EC1 descriu l'espai del Consell com una «escola de participació ciutadana», ja que gràcies a la perspectiva que li ha concedit, ha pogut aprendre com funcionen les institucions i la de-

mocràcia representativa en general. El seu discurs posa en relleu un element clau a l'hora d'entendre la participació com un procés del qual se n'aprén estant: a participar s'hi aprén participant. En el cas d'aquesta informant, la seua visió política del Consell li facilita el poder imaginar-se en altra entitat, suposem que un partit polític que li permeta involucrar-se més directament en l'àmbit de la política institucional. Abans d'arribar a aquesta projecció d'ella mateixa, ha superat barreres, a l'igual que la informant anterior, que li impedi- en assumir la seua capacitat de projectar públicament la seua veu. Prendre la paraula és el primer pas empoderador que fan les joves participants. Aquest tret l'hem trobat a tots els discursos i constitu- eix un element indispensable dins dels aprenentatges que es deri- ven de la participació.

Sí, jo crec que, crec que tots pensen lo mateix perquè ha sigut molt diferent, al principi, la primera volta com tots teníem molta més vergonya i al parlar i tal i des- pués ja nos hem obert moltíssim i ja ho diguem tot i és més obert, ara ja és més obert i més divertit.

EA1, 16 anys

Pues la veritat que sí, jo antes, et dic la veritat, jo treba- llava tipo jo a soles, no m'agradava treballar en equip i ara m'ha ajudat a obrir-me més, a treballar en equip.

EA2, 17 anys

Així, deduïm dels discursos de les informants que participar impli- ca trobar la veu pròpia, però també saber expressar-se socialment, espolsar-se la timidesa, relacionar-se amb els altres, pensar i atorgar valor als seus propis punts de vista. Participar les empeny a desen- volupar la confiança en elles mateixes, alhora que aprenen a valorar les opinions dels altres i a treballar en equip.

A organizarnos, desde luego, a hacer papeleo, a hablar con empresas, a... y a montar cosas de estas cosas, de este tipo de cosas, que hace falta hacer MUCHO papeleo, muchos trámites burocráticos, para sacar las cosas adelante.

EB3, 19 anys

Participar els obri la porta a conèixer maneres d'articular-se en grup i aconseguir desplegar la pròpia veu en iniciatives o demandes col·lectives. Participar no és sols fer-se escoltar; també és traçar el camí on es desplega l'acció del grup i a través del qual es descobreixen les formes possibles de dur a terme qualsevol idea que pugui sorgir. Ja vam veure abans com la informant EB3 afirmava que «se pueden hacer muchísimas cosas ahora que... ¡tenemos el poder!». Aquest seria un bon resum del que suposa saber-se amb capacitat suficient per a llançar un projecte i trobar el mode de fer-lo efectiu. I, com ja hem constatat, aquesta presa de consciència és empoderadora.

Ara bé, ja siga aprofitant les estructures existents com ara els Consells o les associacions, ja siga creant grups nous en col·laboració amb els espais de joventut, participar sovint implica riscos també, fer un esforç que no sempre comporta recompenses i que, per tant, genera desil·lusions i alguns malestars en les persones que estan molt implicades i que donen molt.

De mi, que no puc estar com... ser el... el tronc que aguanta quan les rames perquè això és veritat que ho vam tindre... Jo que sé, passaven conflictes (...) o quan no es ficaven d'acord o lo que siga i jo tenia que estar ahí enmig per a intentar com que no se n'anara el grup. En plan, que en certa part s'estiguera bé. I vaig aprendre que (...) per a la meua salut mental no era bo, gens bo. I pues, no sé, que sí que ha sigut una experiència molt xula, però que d'ahí han hagut tantes molt bones coses com molt males. (...) I tots mos

hem donat conte de moltes coses, individualment, col·lectivament, etc.

ED3, 16 anys

A través del discurs d'aquesta informant ens adonem de com participar també les duu a conèixer els seus propis límits personals, el que poden donar i el que les supera. Ella va assumir en el seu grup el rol de mediadora i conciliadora entre les integrants. En l'entrevista, admet que aquest paper va acabar superant-la. L'aprenentatge personal d'aquesta experiència participativa el feia extensible al col·lectiu. Considerava que, pel grau de compromís que exigia el projecte, les joves que l'integraven havien viscut moments reveladors tant sobre elles mateixes com sobre el grup. Trobar un equilibri en el nivell de compromís no sempre és fàcil i pot ser un aprenentatge truncat, malgrat contar, fins i tot, amb una extensa trajectòria participativa.

Y como que eso, que es una cosa súper difícil, es súper frustrante y la sensación de que yo me lo estoy pasando muy mal y no me puedo ir, porque no hay absolutamente nadie, ¿no? Que es una cosa que también me he dado cuenta que es una de las, uno de los, no sé cómo decirlo, de las contraindicaciones de... de participar que es, una cosa que hice que es súper bonita, pero que a la vez es tan tóxica, que es el sentir que eres necesario en el sentido de tal, porque, al final, somos necesarios, pero ninguno somos imprescindibles ¿no? Y eso para mí ha sido una puta locura de entenderlo ¿eh? O sea, lo he pasado súper mal.

EE1, 20 anys

La reflexió d'aquesta informant parteix de l'angoixa de veure que sols ella es compromet suficientment i que, per tant, tot pot enfonsar-se si ella se'n va. Sentir-se en aquesta posició li reporta un dur aprenentatge respecte al fet de participar: una sola persona mai podrà

sostenir tot un grup o iniciativa. Les conseqüències que una persona carregue amb tanta responsabilitat poden ser nefastes i derivar en què es pague un alt cost personal, ja que pot desembocar en un rebuig d'implicar-se en el futur. La lliçó que se n'extrau d'aquesta experiència és clara: la implicació ha de ser col·lectiva per a què puga sostindre's sense que ningú haja de pagar un alt cost personal.

Si bé no identifiquem tots aquests aprenentatges en tots els casos d'estudi que recull aquest document, sí podem afirmar l'existència de punts de partida comuns, com fer-se escoltar o conèixer les vies per a fer possible una acció. Aquests elements comporten, de manera implícita, un tercer: compartir una visió crítica de la realitat sobre la qual es vol incidir, una forma de concebre el context en què es viu que serveix de convenciment i d'impuls de cara a traçar una acció, ja siga per a suplir la carència d'un espai i promocionar un oci alternatiu al consum, com puguen ser els jocs de taula al recinte de joventut, ja siga per a remeiar una comunicació deficient sobre temes que interessin als joves en les aules, com ara la sexualitat, o, en definitiva, qualsevol element capaç d'unir les persones joves per a intervenir en la seua realitat. Aquest procés de recerca cap al canvi comporta també transformacions personals, ja que se superen barres a l'hora de comunicar-se o sentir la importància que la seua opinió conte. Així doncs, observem en les entrevistes com els espais que possibilita la participació i que afavoreixen l'acció col·lectiva, també promouen el canvi i l'autoconeixement de les persones que hi participen.

6.

Una mirada jove del que ajuda i el que falla per a convocar la joventut

En aquest apartat hem volgut reflexionar de la mà de les joves sobre què ajuda a la participació jove i quins elements impedeixen la seua participació i activació. Prenent els seus discursos com a fil conductor, analitzarem quines pràctiques frenen la participació, així com quines accions, actituds o contextos ajuden a l'activació del jovent. Començarem per les limitacions que han d'enfrontar les persones joves per a participar de qualsevol manera en el seu entorn, resumides en quatre factors presents a les entrevistes: l'adultcentrisme, l'excés de burocratització, la falta d'espai i l'estigma. L'altre punt d'aquest apartat el componen les vies o facilitats per a participar, des d'un espai que propicie l'esmentada participació fins a l'escolta activa de les responsables de les àrees de joventut dels municipis, que col·laboren amb les joves, però que no dirigeixen les seues accions, és a dir, que els concedeixen una llibertat creativa i d'acció considerable.

6.1. Limitacions a la participació juvenil

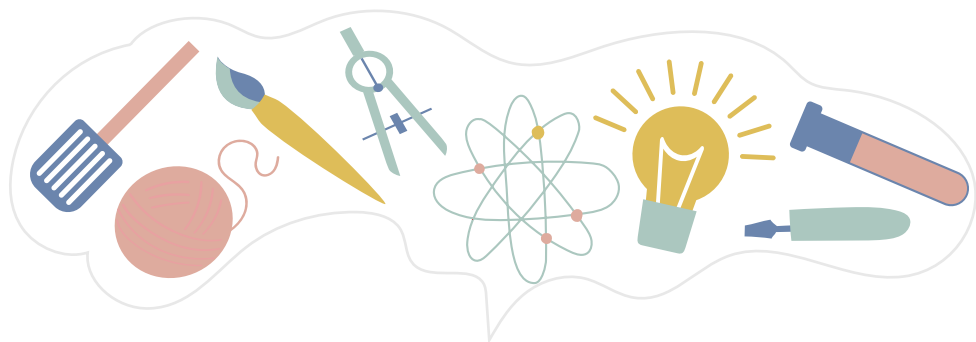
Es que... es la realidad, pero todo lo que tenga que ver con el Ayuntamiento, a mí también me pasa, las echa para atrás, todo lo que tenga que ver... cosas del Ayuntamiento, las echa para atrás enseguida, entonces intentamos hacerlo ver como que no es tan del Ayuntamiento, no está hecho por gente mayor, sino hecho por gente joven para gente joven, básicamente, intentamos hacer ver eso, que... nosotros mismos lo preparamos para gente de nuestros iguales, vamos. (...) [Q]ue intentan... ¿sabes esto que, pasa mucho con los adultos, que intentan hacerse amigos de los jóvenes, ser molones y todas esas cosas? Pues... eso es lo que tira p'atrás.

EB3, 19 anys

Quan les decisions i els processos estan dominats per una perspectiva adulta (i institucional, en aquest cas), es tendeix a marginar el jove i a subestimar la seua capacitat de contribuir significativament a accions o esdeveniments que s'han estat pensats per al col·lectiu jove, però sense comptar amb la seua opinió a l'hora de definir-los. Partint de l'afirmació que ningú coneix millor el que li interessa a la gent jove que la mateixa gent jove, aquesta informant volia canviar la lògica amb què s'havien impulsat activitats o esdeveniments per a la joventut del seu municipi, aprofitant les vies que des d'allò públic se'ls oferien. I això, necessàriament, obligava a modificar una imatge instaurada en el jovent: si l'ajuntament o algun ens públic promociona alguna cosa per a la joventut, segurament no serà interessant perquè ho han pensat persones adultes des d'una perspectiva allunyada de com viu la joventut.

(...) “no quiero un curso, quiero juntarme con gente y hacer cosas”, y... “ah, no, no tenemos nada, lo siento”. Y yo: “adiós”.

EBI, 24 anys

Aquest altre jove informant comentava el que s'havia topat quan havia anat a buscar coses que fer al poble: mentre se li ofería un consum, ell volia una activació i una socialització amb altres joves que no passara per rebre una formació o trobar-se amb una situació escolar. En un primer moment, es va deslligar de l'espai de joventut, ja que no hi trobava una connexió interessant i horitzontal des de la qual compartir temps i interessos.

La desafecció del jovent cap als espais o iniciatives institucionals es repetia en el relat de les informants dels Consells Joves, que donaven compte d'una equivalència entre l'ajuntament i el Consell, qüestió que provoca cert distanciament amb les persones joves.

Un altre entrebanc que trobaven les informants a l'hora d'iniciar projectes propis era l'excés de burocratització al qual havien d'enfrontar-se per a engegar qualsevol iniciativa. La complexitat legal i burocràtica que comporta la realització de segons quins projectes era difícilment salvable per a les joves menors, que no podrien haver desenvolupat projectes propis sense la col·laboració activa de les tècniques de joventut.

(...) Igual com [l'espai jove], però [l'espai jove] per la nit, tanca, perquè, clar, no tenen que estar ahí treballant per a nosaltres, entones crec que un lloc aixina o un lloc més com tapat des de fora per a què entones poguérem estar per allí també. Ja que tampoc n'hi ha molt ací [al poble], perquè no n'hi ha... per anar els joves, pues els joves anem, solem anar per diferents llocs, entones són banquetes a l'aire lliure i per l'hivern pues... fa molt de fred.

A1, 16 anys

La necessitat d'espais propis, especialment quan se cenyeix l'hivern, és una reclamació constant en els discursos de les joves que ja apareixia a l'estudi sobre joventut rural, oci i festa (Querol Gómez i Soto, 2021). Especialment pel que fa a les joves menors, no disposar d'espais propis en els quals gaudir fora de les lògiques adultes i de consum s'erigeix en un impediment de cara a possibilitar el desenvolupament de projectes propis.

[J]o per exemple, encara que havia estat en segon de Batxiller, em sentia mal, tipo "he passat cinc hores estudiant, però mitja hora que a lo millor he descansat podia haver tal..."

ED2, 18 anys

Dins de les múltiples limitacions que podem identificar al discursos de les persones joves, també trobem la càrrega que suposen els estudis o el treball i, molt especialment, cursar Batxillerat. Aquests cursos decisius en les trajectòries estudiantils de les joves impliquen no sols moltes hores d'estudi, sinó també molta pressió de cara al futur que comencen a perfilar, cosa que les deixa amb molt poc temps lliure per a imaginar-se participant activament en qualsevol iniciativa.

Doncs, jo crec que el principal problema és l'individualisme en el sentit de que hui en dia està molt més, aquest pensament està molt més present en la societat que, podríem dir, fa deu anys, o sobretot, per exemple, en els anys vuitanta, degut a, pues en una part també al tema del Covid que vam estar tancats i, per tant, es pensava tot més individual, però també eh, antes del Covid ja n'hi havia com que la societat es torna més individual que els anys 90, per exemple, o els 2000. Entonces, jo crec que eixe és el principal obstacle, que pues almenys fins ara la societat tendeix a ser cada vegada més individual.

EC2, 20 anys

Tanquem les limitacions amb aquesta anàlisi que feia un dels joves informants sobre la falta de participació. La seua reflexió passava per entendre que al context sociohistòric actual existeix un pensament més individualista que en èpoques anteriors i apunta a la pandèmia com un factor que va contribuir a alenar aquest individualisme creixent. Sense emprar aquesta paraula, altres informants al·ludien a la falta «de ganes» que detecten en altres joves a l'hora d'involucrar-se en el seu entorn, alhora que assenyalen unes preferències de l'ús del temps alienes a altres interessos més enllà dels purament individuals.

6.2. Facilitats per a la participació juvenil

Així com l'absència d'espais propis dels que les persones joves puguin gaudir suposa un obstacle per a la participació activa, quan aquests espais exclusivament joves es troben disponibles ocorre justament el contrari: les joves es troben més enllà dels espais normatius i de consum i sorgeix la possibilitat de connectar i que s'animen a generar iniciatives pròpies. Quan aquests espais estan, es donen per descomptat i no s'expliciten als discursos de les joves que participen, però apareixen de teló de fons per a l'organització del seu projecte.

Sí, per gust, ací venia amb els amics abans de saber que lo de corresponsals existia, perquè com [l'espai jove] és un lloc obert per als joves que tenim ahí futbolí i per a jugar al tenis, a voltes també fèiem nits de cine... I si no, això estava obert..., però antes estava obert hasta molt tard, no sé, hasta més tard de les 9. Entonces, quan era hivern, com ací no hi ha ningun lloc obert que no siguin cafeteries, pues anàvem al Dylan's a demanar-nos pizzes o kebab o algo i veníem ací a sopar, o (...) pa' encontrar-nos els joves. (...) [E]n estiu també, perquè ara també està obert i tal, però... jo me'n recorde de que ho gastàvem més en hivern.

EDI, 20 anys

No obstant, especialment pel que fa a les joves menors, el paper de les tècniques de joventut resulta essencial a l'hora d'entendre les facilitats de què han disposat per a poder desenvolupar els seus projectes propis o animar-se a participar. En la major part del casos estudiats, les tècniques eren impulsores, però, sobretot, facilitadores de la participació de les joves, mitjançant entre espais i institucions,

aconseguint subvencions, concretant les vies d'acció possibles per a fer qualsevol cosa... Moltes de les informants no concebien les seues iniciatives sense l'estreta col·laboració de les tècniques.

Que todo, es que muchísimo es gracias a [la técnica de juventud], porque era toda la que manejaba la burocracia. Eh... nos ayudó bastante para hacerlo (...). Y además, nos enseñó que no es muy fácil montar un evento. Necesitas mucho tema legal, mucho tema burocracia, que nosotros no teníamos ni idea.

EB2, 27 anys

Novament apareix el tema de la burocràcia com un obstacle que, en aquest cas, va ser més fàcil de superar gràcies a la tècnica, que es va encarregar de solucionar tots els aspectes tècnics i legals necessaris per a dur endavant la iniciativa. Davant de l'estranyesa i la complexitat que entranya l'Administració per a joves sense experiència prèvia, les tècniques, en la seua funció de "possibilitadores de projectes", són molt valorades. Les ajuden a salvar les barreres i a evitar caure en el desànim.

Pues, sense elles, no s'haguera fet res d'açò, si tiguent ahí la idea pel nostre conte, no se faria res (...). Entonces han sigut un punt clau, encara que després la idea sigue nostra i que isquem natros en el vídeo, elles són les que mos diuen: "açò o açò", mos donen molta elecció, però sense que ella mos estiguere pressionant, no se faria res.

EF3, 16 anys

Aquesta darrera informant subratlla com d'imprescindibles resulten les professionals de joventut per tal que les joves no recularen en els projectes que tenien entre mans. Però cal afegir també que, tot i que siguen figures essencials per a la participació jove analitzada a aquest estudi en relació amb l'Institut Valencià de la Joventut, les joves necessiten espais de llibertat on parlar i impulsar iniciatives que senten com a pròpies a fi de garantir una participació real.

En la majoria dels casos estudiats, si hi ha quelcom que assegura la participació de les persones joves en qualsevol projecte és veure com són capaces de materialitzar el que s'han proposat. La majoria de les informants es mostrava amb ganes de continuar participant voluntàriament en àmbits del seu interès, ja foren associacions, organitzacions polítiques i sindicals o ONGs. Aprendre amb la pràctica el que significa participar nodreix les ganes de continuar participant.

7.

A mode de conclusió

Després de tot el que hem exposat, és possible assenyalar alguns punts centrals respecte al que les joves i els joves consideren sobre el fet de participar en primera persona, així com analitzar la realitat que narren i extreure'n algunes conclusions.

Per començar, hem de tenir en compte que no podem construir una visió única i totalitzadora del que significa participar, sinó més aviat comprendre que existeixen diferents posicions marcades per trajectòries participatives diverses (col·lectives i individuals), situades en contextos socials i territorials diferents. No podem extrapolar de forma literal una realitat a d'altra ni comparar-les si atenem a la desigualtat de partida. Tanmateix, sí que podem extraure elements rellevants que en ajuden a aprofundir més en el fenomen de la participació entre les persones joves.

Des de les polítiques enfocades al foment de la participació de les persones joves, un dels temes que cal abordar són les formes d'accés a la participació, les vies d'entrada que realment funcionen. En el transcurs de les entrevistes realitzades, apreciem l'existència de «ponts» que faciliten la participació. La connexió entre els espais de joventut i els centres educatius serveix en molts casos per a implicar al jovent més enllà de les hores lectives. Els espais joves oberts amb marges horaris amplis són una porta d'entrada a la participació per a les joves menors que manquen d'altres llocs de trobada entre iguals. Poder disposar d'aquests espais amb llibertat, simplement per passar el temps, genera una vinculació que possibilita la participació. També cal assenyalar la importància dels vin-

cles d'amistat previs, ja que sovint vehiculen la participació i són útils per a conèixer el que es pot fer entre iguals.

Tanmateix, els casos analitzats apunten que la participació jove moltes vegades s'enfoca en els altres. Ja siguen altres joves, gent gran o menuda, les joves s'organitzen per a convocar als altres. Fan activitats, esdeveniments, xarrades, debats, productes culturals, sostenen institucions pensades per la participació jove... En diferents formats, exercint rols diferents i nivells d'implicació i autonomia diversos, les joves es mobilitzen per a bolcar-se en els seus entorns socials. Podem entendre aquesta voluntat de «fer coses per als altres» com una forma d'empoderament, de sentir la seua rellevància social. Però, alhora, observem com aquesta organització troba inspiració i suport en les tècniques de joventut i dinamitzadores d'espais joves: elles són els seus referents i l'espill en què es reflecteixen. L'organització, així doncs, no se centra tant en fer coses per al propi grup organitzat, en donar resposta a necessitats pròpies, sinó en impactar positivament sobre els altres.

La necessitat de trencar amb la mirada social adultocèntrica per a ser escoltades i reconegudes també es fa palesa en aquest estudi. La desafecció de la qual moltes joves parteixen respecte a les institucions es justifica a la

llum de les opcions dissenyades per endavant per persones adultes, fet que genera un distanciament que sols se supera quan realment són les joves les que ideen coses per a les joves. En tots els casos es trobava aquest empoderament que naix d'arribar a escoltar la seua veu i descobrir la seua capacitat d'intervenció en la realitat. Participar és un mode d'aprendre a

fer-se escoltar i a confiar en elles mateixes. El desenvolupament d'habilitats socials i comunicacionals era especialment destacat per les informants més joves. Poder adreçar-se als altres, sentir que poden arribar a ells, constitueix un element bàsic per a trencar amb l'adultcentrisme i l'individualisme que les aïllen.

L'autonomia i la capacitat de decisió contribueixen a que es genere un compromís a l'hora de participar, però allò que assegura la seua continuïtat al grup és veure com aquesta participació es materialitza. Dir que a participar s'aprèn participant, no és només una forma de parlar. Participar fa que les joves coneguen i aprenguen a utilitzar les eines de què disposen per a participar alhora que atorguen valor a les seues pròpies capacitats de cara a realitzar un projecte. Finalment, és quan generen un impacte sobre la realitat, quan incideixen sobre ella per a canviar-la, que la participació s'ompli de sentit per complet i es fomenta una vinculació i una identificació forta amb el projecte o iniciativa.

Les persones que han participat d'aquest estudi, en la seua majoria, volien continuar formant part del projecte

en què estaven implicades en el moment de realitzar l'entrevista, al mateix temps que es projectaven com a part d'altres iniciatives en el futur. Tanmateix, també hem trobat als discursos l'altra cara de la moneda del que significa participar. Per una banda, frustració i impotència quan les idees no arriben a materialitzar-se; per altra, l'angoixa quan la càrrega de tasques està molt desequilibrada i algunes persones han d'assumir més responsabilitat de la que voldrien per a tirar endavant dels projectes. Aquesta càrrega també pot tenir un component emocional: la necessitat de cures dins dels espais organitzats és també fonamental per al seu sosteniment. L'acompanyament que es fa dels processos de participació de les persones joves ha de ser sensible a la situació del grup. La figura de la tècnica de joventut i /o dinamitzadora ha de dirigir el menys possible les accions del grup, però el suport, la facilitació i la sensibilitat cap a l'estat del grup com a part de la tasca desenvolupada per les tècniques és quelcom que les joves no sols aprecien, sinó que consideren essencial.

Per últim, no voldríem concloure aquest estudi sense assenyalar un tret cap al que sembla apuntar la participació jove en l'actualitat, segons la nostra labor investigadora. Tot i que no es trobava entre els objectius d'aquest estudi, s'ha detectat una possible feminització de la participació. Una bona part de les informants eren dones joves (dotze de dèsset), així com el cos tècnic que ens ha facilitat l'accés a elles. En una de les entrevistes s'explicitava aquest fet quan es parlava dels grups de corresponsals. Així, s'indicava que la majoria de les persones que es vinculaven amb el projecte i l'organització d'activitats i trobades eren les xiques. Això pot indicar un biaix de gènere en la participació, segons el qual les xiques joves mostrarien una major voluntat d'implicació en iniciatives per a tenir cura del seu entorn i ajudar els altres.

8.

Referències

- Couch, J., Liddy, N., & McDougall, J. (2021). 'Our Voices Aren't in Lockdown' — Refugee Young People, Challenges, and Innovation During COVID-19. *Journal of Applied Youth Studies*, 4(3), 239-259. 10.1007/s43151-021-00043-7
- Ferreira, Pedro D., Azevedo, Cristina N., Menezes, Isabel (2012). Developmental quality of participation experiences: Beyond the rhetoric that "participation is always good!". *Journal of Adolescence* 35 (2012) 599–610
- Flanagan, C.A., Gill, S., & Galloway, LS (2005). Social participation and social trust in adolescence: the importance of heterogeneous encounters. En AM Omoto (Ed.), *Processes of community change and social action* (pp. 149–166). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gaitán, L., Liebel, M. (2011). *Ciudadanía y derechos de participación de los niños*. Madrid: Síntesis.
- Generalitat Valenciana (2015). Recursos web para la igualdad y la convivencia, Equipos de mediación. Recuperado en: https://ce-ice.gva.es/documents/169149987/173200759/Fitxa_rekurs.pdf
- Gómez Nicolau, E., Querol, V., Ginés, X., Requena, M., Arjona, J. (2021). La participación en la ruralidad: Organizaciones, asociaciones y movimientos. *Consejería de Participación, Transparencia, Cooperación y Calidad democrática*.
- Herrera Merchén, María del Mar (2006). La educación no formal en España. *Revista de Estudios de Juventud* n°74. Jóvenes y educación no formal, 11-26.
- Homs, MIP (2001). Orígenes y evolución del concepto de educación no formal. *Revista española de pedagogía*, 525-544.

- Instituto Valenciano de la Juventud (2019), Estrategia Valenciana de Juventud, IVAJ, Generalitat Valenciana.
- Mondragón Quintana, JC (2022). Hacia una pedagogía para la formación del liderazgo y la participación juvenil. En S. Reith & CA Pérez (Eds.), Vivir La Política: Año de los Jóvenes (pp. 11-46). Fundación Konrad Adenauer.
- Novella, A. (2008). Formas de participación infantil: la concreción de un derecho. Educación social, 38, p77-93.
- Piñana Fernández, J. (2022). La intervención educativa con jóvenes en los planes de juventud de la red joven valenciana: análisis de la planificación de las políticas de juventud participativas y educativas de la Xarxa Jove y propuestas de intervención ajustadas al contexto valenciano [Trabajo Fin de Máster, Universidad de Girona] <http://hdl.handle.net/10256/21481>
- Querol, V; Gómez, E. y Soto, L. (2022). La participación juvenil en las políticas del IVAJ. Prácticas y discursos sobre las acciones de participación juvenil en los espacios rurales de la Comunitat Valenciana. Valencia: IVAJ.
- Querol, V; Gómez, E. y Soto, L. (2021). El pueblo como espacio de fiesta. Valencia: IVAJ.

- Rojas, SB, Scarpeta, DF & Algarra, DM (2018). Empoderamiento juvenil: algunas reflexiones hacia la formulación participativa de políticas públicas de juventud. [info:eu-repo/semantics/article, Universidad Nacional Abierta y a Distancia, UNAD]. Repositorio Institucional UNAD. <https://repository.unad.edu.co/handle/10596/29058>
- Romero Pérez, C.; Quirós Guindal, A. & Buxarrais Estrada, MR (2021). Enfoques Para Promover La Participación Infantil y Adolescente - Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 38, 21-32
- Santos Branquinho, C., Gomez Baya, D., & Gaspar de Matos, M. (2019). Dream Teens: Dar “Voz” a la Juventud - el Impacto de un Proyecto de Participación Social de los Jóvenes en Portugal. Análisis y Modificación De Conducta, 45(171-2)10.33776/amc.v45i171-2.3485.
- Smitter, Y. (2006). Hacia una perspectiva sistémica de la educación no formal. Laurus, 12(22), 241-256.
- Trilla, J. ; Novella, A (2001) “Educación y participación social de la infancia”. Revista Iberoamericana de Educación, 26, 137-164.

